รูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังจากประติมากรรมถังซานฉ่าย

โดย

นางสาวฉัตรพร ถมกระจ่าง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รายงานการศึกษาเฉพาะบุคคลฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้การศึกษาเฉพาะบุคคลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะเรื่อง “รูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังจากประติมากรรมถังซานฉ่าย” เสนอโดย นางสาวฉัตรพร ถมกระจ่าง เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อชิรัชญ์ ไชยพจน์พาณิช)

หัวหน้าภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาเฉพาะบุคคล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อชิรัชญ์ ไชยพจน์พาณิช)

คณะกรรมการตรวจสอบการศึกษาเฉพาะบุคคลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะ

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัสวีสิริ เปรมกุลนันท์)

...../...../.....

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อชิรัชญ์ ไชยพจน์พาณิช)

...../...../.....

บทคัดย่อ

ชื่อผู้ค้นคว้า: นางสาวฉัตรพร ถมกระจ่าง

ชื่อเรื่อง: รูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังจากประติมากรรมถังซานฉ่าย

อาจารย์ที่ปรึกษา: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อชิรัชญ์ ไชยพจน์พาณิช (42 หน้า)

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังจากประติมากรรมถังซานฉ่าย”มีความมุ่งหมายและจุดประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีสมัยราชวงศ์ถังผ่านประติมากรรมถังซานฉ่าย และศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของลักษณะโดยรวมของการแต่งกาย โดยอาศัยงานศิลปกรรมอื่นและบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงศตวรรษที่ 7-9 ร่วมด้วย เพื่อให้ผลการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การศึกษาได้แบ่งยุคสมัยของการแต่งกายในสมัยราชวงศ์ถังเป็น 2 ยุคคือ ยุคต้น (ศตวรรษที่ 7) และยุคปลาย (ปลายศตวรรษที่7-ศตวรรษที่ 9) พบว่าในยุคต้น สตรีจีนมีการสืบทอดการแต่งกายมาจากราชวงศ์สุย และยุคปลายมีการดัดแปลงให้หลวม เปิดเผยผิวมากขึ้น และกรุยกรายมากขึ้น อีกทั้งยังมีความนิยมในเครื่องแต่งกายของบุรุษ จากการศึกษาจึงพบว่ามีปัจจัยหลักของรูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถัง 2 ประการคือ การติดต่อกับชาวต่างชาติอย่างมากมาย และการเปิดกว้างของชนชั้นนำ ทำให้มีการผสมผสานของวัฒนธรรมต่างชาติกับวัฒนธรรมจีน ก่อเกิดเป็นเครื่องแต่งกายจากความคิดสร้างสรรค์ของสตรี

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยาริพนธ์.....

กิตติกรรมประกาศ

รายงานฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์มิได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์และความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านี้ ได้แก่

ผศ. ดร. อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้แนะแนวทาง รวมถึงช่วยตรวจแก้ไข ในการทำรายงานฉบับนี้

อ. ภูมิ ภูติมหาตมะ ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์อารยธรรมจีนและญี่ปุ่น ผู้จุดประกาย สร้างความสนใจในเรื่องเครื่องแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังให้กับผู้วิจัย

ผู้เขียนบทความ และผู้เขียนหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้วิจัย

ครอบครัวและเพื่อนๆ ที่เข้าใจและให้กำลังใจกันอยู่เสมอ รวมถึงแบ่งปันข้อมูลที่เป็นประโยชน์

จึงขอขอบคุณทุกท่านมา ณ ที่นี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญรูปภาพ

บทที่

1 บทนำ.....1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....1

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....2

สมมติฐานของการศึกษา.....2

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....2

ขอบเขตของการศึกษา.....2

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา.....2

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....3

2 เส้นทางสายไหมในราชวงศ์ถังและประติมากรรมถังซานฉ่าย.....4

เส้นทางสายไหมในสมัยราชวงศ์ถัง.....4

ประติมากรรมถังซานฉ่าย.....10

3 รูปแบบการแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถัง.....16

รูปแบบการแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังยุคต้น.....16

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ชุด.....17

ทรงผมและเครื่องประดับ.....22

รูปแบบการแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังยุคปลาย.....25

ชุด.....25

ทรงผมและเครื่องประดับ.....31

4 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพัฒนาการที่หลากหลายของเครื่องแต่งการสตรีจีน

สมัยราชวงศ์ถัง.....34

การติดต่อกับชาวต่างชาติ.....34

การเปิดกว้างของชนชั้นนำ.....38

5 สรุปผลการศึกษา.....41

บรรณานุกรม.....43

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญรูปภาพ

รูปที่ **หน้า**

1. แผนที่แสดงเส้นทางสายไหม....9

2. ประติมากรรมถังซานฉ่ายสตรีชาวฮั่น และชาวต่างชาติ....12

3. กลุ่มประติมากรรมถังซานฉ่าย....13

4. ประติมากรรมถังซานฉ่าย ขุนนางฝ่ายบุ๋นและขุนนางฝ่ายบู๊....14

5. ประติมากรรมถังซานฉ่ายรูปกลุ่มนักดนตรีชาวต่างชาติบนหลังอูฐ....14

6. ภาพจำลองชุดหรูชุนและผ้าพันคลุมไหล่ ราชวงศ์สุย-ถัง....18

7. ประติมากรรมถังซานฉ่ายสมัยราชวงศ์ถัง สตรีสวมชุดหรูชุน กระโปรงนางฟ้า และเสื้อป้านปี้....18

8. ชุดหรูชุนและป้านปี้ในสมัยราชวงศ์ถัง....19

9. จิตรกรรม ภาพสตรีในชุดหรูชุน กระโปรงเอวสูง มีผ้าคลุมไหล่ยาว....20

10. ภาพจิตรกรรมแสดงการต้อนรับทูตของจักรพรรดิถังไท่จง....20

11. ประติมากรรมสมัยราชวงศ์สุย....21

12. ประติมากรรมสมัยราชวงศ์สุย....21

13. ภาพจำลองการสวมหมวกม่าน....22

14. หุ่นดินเผาสมัยราชวงศ์ถังตอนต้น สตรีขี่ม้า สวมหมวกตาข่าย....23

15. ภาพจำลองการแต่งกายของบุรุษชาวซ็อกเดีย (อิหร่าน)....23

16. ประติมากรรมถังซานฉ่าย บุรุษชาวเติร์ก....24

17. ประติมากรรมถังซานฉ่ายช่วงศตวรรษที่ 7 สตรีสวมหมวกทรงสูงของชาวหู....24

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ **หน้า**

18. ประติมากรรมถังซานฉ่าย สตรีในสมัยราชศ์ถังยุคปลาย....26

19. ชุดหรูชุดในสมัยราชวงศ์ถังยุคปลาย....26

20. ประติมากรรมชายชาวอิหร่าน และชาวเติร์ก....27

21. ประติมากรรมถังซานฉ่าย สตรีในชุดชาวเติร์ก....28

22. the Spring Outing of the Tang Court....29

23. จิตรกรรม ภาพสตรีสูงศักดิ์อยู่ในชุดของชาวหุยหู....30

24. ภาพจำลองเสื้อคลุม ชาน....30

25. Beauties Wearing Flowers....31

26. ปิ่นปักผมทองคำ....32

27. จิตรกรรม ภาพสตรีมีทรงผมมวยสูงตกแต่งด้วยปิ่น ตกแต่งใบหน้าด้วยโทนสีแดง....32

28. ประติมากรรมถังซานฉ่าย สตรีในสมัยราชวงศ์ถังยุตปลายที่ตกแต่งหน้าผากด้วยดอกไม้....33

29. ภาพประติมากรรมไม้แกะสลัก....38

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์ศิลปะจีนมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษตรงที่มีประวัติศาสตร์ติดต่อสืบเนื่องอันยาวนานไม่ขาดสาย ยิ่งกว่าชนชาติใดในโลก มีศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ยืนนานที่สุดในเอเชีย และได้มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา [1]แสดงถึงอารยธรรมอันยาวนาน ความยิ่งใหญ่และความเจริญรุ่งเรืองของจีน ซึ่งเครื่องแต่งกายเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีความสร้างสรรค์ งดงาม มีเอกลักษณ์ เพราะนอกจากเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่สำคัญที่สุดต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์แล้ว เครื่องแต่งกายยังบ่งบอกถึงตัวตนของผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี

ด้วยวัตถุดิบที่ใช้ถักทอนั้นผลิตมาจากเส้นใยธรรมชาติ ทำให้เครื่องแต่งกายได้ชำรุด ทรุดโทรม และสูญหายไปตามกาลเวลา ดังนั้นการศึกษาเรื่องเครื่องแต่งกายของชาวจีนสมัยโบราณ จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานอื่นมาช่วยในการศึกษา เช่น จิตรกรรม และประติมากรรม โดยเฉพาะประติมากรรมถังซานฉ่าย ที่ยังคงมีสภาพสมบูรณ์มากพอให้ศึกษาได้เป็นจำนวนมาก

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

"ถังซานฉ่าย” หรือ “ถังสามสี” เป็นมากกว่าการเป็นประติมากรรมสุสาน แต่เป็นผลงานชิ้นเอกของยุค สื่อให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ ความเจริญและวัฒนธรรมอันรุ่งเรืองของราชวงศ์ถังได้เป็นอย่างดี ทั้งด้านรูปลักษณ์ การประดับตกแต่ง หรือเทคนิคการเผา บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิต เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมต่างๆ[2]

สมัยราชวงศ์ถังมีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติผ่านทางเส้นทางสายไหมเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม จึงมีความน่าสนใจว่า สมัยราชวงศ์ถังมีรูปแบบและความนิยมในด้านการแต่งกายของสตรีเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร และปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการแต่งกายของสตรี จากการศึกษาประติมากรรมถัง

---

[1] กำจร สุนพงษ์ศรี, **ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน** (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 1.

[2] **เครื่องเคลือบ “ถังซานฉ่าย” สีสันสดใสสมัยราชวงศ์ถัง** . เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2558. เข้าถึงได้จาก http://th.Rivermk.com/mgh1003/a811.html

ซานฉ่ายเป็นต้นแบบ ซึ่งอาจสามารถสะท้อนความเป็นไปของวิถีชีวิต การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสิ่งทอและสภาพสังคมของจีนในสมัยราชวงศ์ถังที่เปลี่ยนไปจากเดิมได้

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษารูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีสมัยราชวงศ์ถังผ่านประติมากรรมถังซานฉ่าย

2. ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของลักษณะโดยรวมของการแต่งกาย ที่มีความแตกต่างไปจากสมัยก่อนหน้า

สมมติฐานของการศึกษา

สมัยราชวงศ์ถังมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่ง โดยส่วนมากมาจากการค้าขายบนเส้นทางสายไหม ทำให้อิทธิพลทางวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาในประเทศจีนด้วย จึงเกิดการยอมรับและการผสมผสานกับศิลปวัฒนธรรมจีน แล้วเกิดเป็นศิลปะสมัยราชวงศ์ถัง รวมถึงรูปแบบการปกครอง แนวความคิด ความเชื่อที่ส่งผลให้สตรีจีนมีบทบาท และมีอิสระมากขึ้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพัฒนาการที่มีความหลากหลายของเครื่องแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถัง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รู้ถึงวิถีชีวิตการแต่งกายของผู้หญิงในสมัยราชวงศ์ถัง การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสิ่งทอและประติมากรรม รวมถึงบทบาทของสตรีในสังคมของจีนช่วงสมัยราชวงศ์นั้น

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาประติมากรรมถังซานฉ่ายสมัยราชวงศ์ถัง กลุ่มประติมากรรมสตรีจีน และศึกษาเพิ่มเติมจากงานจิตรกรรมสมัยราชวงศ์ถังที่เกี่ยวข้องกับสตรี

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1. ศึกษาเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องและมีประโยชน์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. นำหลักฐานทั้งหมดมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกัน
3. สรุปผลจากการศึกษาค้นคว้า

4. นำเสนอข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. ห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ
2. เวปไซต์
3. หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร (พระราชวังสนามจันทร์)
4. สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หอสมุดกลาง)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 2

เส้นทางสายไหมในสมัยราชวงศ์ถังและประติมากรรมถังซานฉ่าย

ในบทที่ 2 นี้จะกล่าวถึงเรื่องราวของเส้นทางสายไหมในสมัยราชวงศ์ถัง และประติมากรรมถังซานฉ่าย เนื่องจากทั้ง 2 เรื่องนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สามารถช่วยให้มองภาพรวมสภาพสังคมของสมัยนั้นได้ในระดับหนึ่ง ราชวงศ์ถังมีช่วงเวลาการปกครองจีนยาวนานกว่า 300 ปี ได้ชื่อว่าเป็นยุครุ่งเรืองที่สุดยุคหนึ่งของจีน เส้นทางสายไหมนี้เองถือเป็นหนึ่งสิ่งสำคัญ ในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้ราชวงศ์ถังมีความเป็นสากล ดึงดูดคนหลายชาติหลายภาษามากมายเข้ามาค้าขายและอาศัยอยู่ในการปกครองภายใต้ราชวงศ์ถัง ส่งเสริมให้เศรษฐกิจ ศิลปวิทยาการ ศาสนา ตลอดจนวัฒนธรรมของอาณาจักรจีนในสมัยนั้นได้พัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสิ่งหนึ่งที่สามารถเป็นหลักฐานสะท้อนความเจริญรุ่งเรืองในความหลากหลายสมัยนั้นได้ดีในระดับหนึ่งคือ ประติมากรรมสุสานอันเป็นประเพณีดั้งเดิมของจีนที่มีมาตั้งแต่โบราณ ในการจำลองสิ่งต่างๆ รอบตัวของผู้วายชนม์ ให้ติดตามไปสู่โลกหลังความตาย ผ่านประติมากรรมและจิตรกรรมทั้งบุคคล สัตว์ และสิ่งของ ที่ยังคงหลงเหลือมาจนถึงทุกวันนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาศิลป์

ในสมัยราชวงศ์ถังนั้นประติมากรรมที่ขุดพบในสุสานจากคริสตศตวรรษที่ 8 เรียกตามลักษณะว่า “ถังซานฉ่าย” ซึ่งมีสีสันที่สดใสและมีรายละเอียดที่ชัดเจน มีลักษณะสอดคล้องกับภาพจิตรกรรมร่วมสมัย ซึ่งมีการวาดภาพบุคคลในเหตุการณ์ หรือกิจกรรมต่างๆ ของสตรีชั้นสูง ประกอบกับบริบทของสังคมในประวัติศาสตร์ จึงสามารถช่วยในการศึกษาเรื่องเครื่องแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถัง เติมเต็มประวัติศาสตร์ร่วมกับหลักฐานอื่นๆ ทำให้สามารถบอกได้ว่าสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังมีรูปแบบและพัฒนาการแต่งกายอย่างไร

1. เส้นทางสายไหมในสมัยราชวงศ์ถัง

“เส้นทางสายไหม” หรือ “เส้นทางสายแพรไหม” (Silk Road/Seidenstrasse) คือเส้นทางจากแผ่นดินจีนผ่านเอเชียกลางสู่ดินแดนโรมันตะวันออก ทางเท้าที่มาปะติดปะต่อกัน มีความคดเคี้ยว และอยู่กระจัดกระจาย โดยไม่มีเส้นขอบถนนจึงแทบมองทางไม่ออก และมักเปลี่ยนเส้นทางเมื่อพบอุปสรรค ดังนั้นนักเดินทางจึงจำเป็นต้องจ้างผู้นำทางอยู่เสมอ[3] โดยเส้นทางสายไหมเป็นชื่อที่ บารอน เฟอร์ดินานด์ ฟอน ริชโทเฟน (Baron

[3]แฮนเซน วาเลอรี, นงนุช สิงหเดชะ (แปล), **พลิกประวัติศาสตร์ เส้นทางสายไหม,** (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), หน้า 21.

Ferdinand Von Richtofen) นักภูมิศาสตร์ชาวเยอรมันเริ่มใช้อย่างเป็นทางการครั้งแรกในปี ปีคริสตศักราช 1877 ซึ่งเป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกในเวลาต่อมา

เส้นทางเหล่านี้มีอายุเก่าแก่ย้อนไปตั้งแต่สมัยโบราณ แต่เป็นที่รู้จักกว้างขวางและมีการใช้งานมากขึ้นราวเกือบ 200 ปีก่อนคริสตกาล เมื่อจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (Emperor Wudi) แห่งราชวงศ์ฮั่น ส่งจางเชียน (Zhang Qian) และคณะราชทูตไปแสวงหาพันธมิตรไกลถึงภูมิภาคเฟอร์กานา (Uzbekistan ในปัจจุบัน) เพื่อโน้มน้าวชาวเยว่จื่อ (Yuezhi) ร่วมกันต่อสู้กับศัตรูร่วมทางเหนือคือ กลุ่มชนเผ่าซงหนู (Xiongnu) บันทึกแรกสุดเกี่ยวกับจางเชียนเขียนขึ้นอย่างน้อย 150 ปีหลังการเดินทางของเขา โดยระหว่างทางจางเชียนได้ถูกซงหนูนำไปขังคุก เขาต้องใช้เวลาประมาณ 10 ปีจึงหนีออกมาได้ แล้วมุ่งหน้าไปทำภารกิจเยือนเยว่จื่อได้สำเร็จ [4]และกลับไปที่แผ่นดินจีนเมื่อ 126 ปีก่อนคริสตกาล พร้อมถวายรายละเอียดเดี่ยวกับคนกลุ่มต่างๆ ในเอเชียกลางแด่องค์จักรพรรดิ นับแต่นั้นมาราชวงศ์ฮั่นก็ค่อยๆ ขยายอาณาเขตเข้าไปในดินแดนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และริเริ่มการค้าตามเส้นทางรอบๆ ทะเลทรายทาคลามาคันด้วยเหตุผลทางยุทธศาสตร์ ในการแสวงหาเส้นทางอื่นๆ ไปยังเอเชียกลาง เพื่อหลีกเลี่ยงเผ่าซงหนู ซึ่งในบางโอกาสนั้นทูตอาจทำการค้าส่วนตัวเป็นงานเสริมจากงานราชการด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

“ผ้าไหม” มีค่าดั่งทองคำเป็นสินค้าที่สำคัญที่สุดบนเส้นทางทางสายไหม ชาวจีนถือเป็นชนชาติแรกในโลกที่ผลิตผ้าไหมมาตั้งแต่เมื่อประมาณ 4,000 ปีก่อนคริสตกาล ชาวจีนเรียนรู้การต้มรังไหมซึ่งฆ่าตัวไหม ทำให้รังไหมอยู่ในสภาพดี ช่วยให้เส้นไหมถูกสาวออกไปยาวต่อเนื่องและเป็นเกลียว [5] รัฐบาลกลางได้ใช้สิ่งทอเหล่านี้จ่ายทหารแทนเงิน และทหารก็นำสิ่งทอนี้ไปแลกสินค้าที่ตลาด รวมถึงการส่งคณะทูตของจักรพรรดิเดินทางไปพระราชทานผ้าไหมแก่ผู้ปกครองท้องถิ่นเป็นประจำ ซึ่งพวกเขาอาจส่งต่อผ้าไหมไปยังตะวันตกอีกทอดหนึ่ง

สินค้าท้องถิ่นและสินค้าจากต่างถิ่นมากมายหลายชนิดสามารถขายหรือหาซื้อได้บนเส้นทางนี้ เช่น แอมโมเนียมคลอไรด์ เครื่องหอม เครื่องเทศต่างๆ น้ำตาล ทองเหลือง งาช้าง สิ่งมีชีวิต อาหาร อัญมณีหินมีค่า แร่ โลหะ เครื่องลายคราม ดินปืน โสม กระดาษ น้ำมันมะกอก เหล้าองุ่น เครื่องแก้ว เครื่องเคลือบ และอื่นๆ อีกมากมายทั้งจากโลกฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก การค้าขายตามเส้นทางสายไหมที่ยาวไกลกว่า 7,000 กิโลเมตรนี้ไม่ได้นำมาแต่เพียงการแลกเปลี่ยนเฉพาะสินค้าเท่านั้น แต่ยังได้นำพาเอาศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม

[4] แฮนเซน วาเลอรี, นงนุช สิงหเดชะ (แปล), **พลิกประวัติศาสตร์ เส้นทางสายไหม,** (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), หน้า 31.

[5] เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

ตลอดจนถึงวิถีชีวิต พืชพันธุ์ อาหาร ฯลฯ ของคนสองซีกโลกให้มาบรรจบกัน ก่อให้เกิดชุมชน เมือง สถานที่สำคัญมากมายขึ้นบนโอเอซิสตามรายทาง ซึ่งเป็นจุดหมายพักแรมและเป็นชุมทางแลกเปลี่ยนสินค้าของนักเดินทาง

เสถียรภาพทางการเมืองของจีนเป็นรากฐานสำคัญของเส้นทางสายไหม การเดินทาง การค้าขาย แสวงบุญ หรือเพื่อการติดต่ออื่นๆ จะซบเซาลงเมื่อเสถียรภาพทางการเมืองของจีนไม่มั่นคง หรือยามศึกสงคราม และเมื่ออาณาจักรจีนมีความเป็นเอกภาพ มั่นคง ปลอดภัย เจริญรุ่งเรือง เส้นทางสายไหมจะคึกคักเจริญเฟื่องฟูตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในศตวรรษที่ 7-8 ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ถัง

นครหลวงฉางอาน (Chang'an) (เมืองซีอาน (Xian) มณฑลซานซี (Shaanxi) ในปัจจุบัน) เคยเป็นเมืองหลวงของหลายราชวงศ์มาก่อนหน้าราชวงศ์ถัง มีการวางผังเมืองสร้างใหม่ทั้งหมดในปี 582 โดยปฐมจักรพรรดิแห่งราชวงศ์สุย และเป็นเมืองหลวงต่อเนื่องมาจนถึงราชวงศ์ถัง ฉางอานเป็นจุดหมายปลายทางและจุดเริ่มต้นที่สำคัญของเส้นทางสายไหม เป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุดในโลกขณะนั้น มีจำนวนประชากรมากกว่า 2 ล้านคน [6]เพราะนอกจากชาวจีน (ฮั่น) แล้ว ฉางอานยังยินดีต้อนรับชาวต่างชาติจำนวนมากให้เดินทางเข้ามาอาศัยและทำการค้าในเมืองแห่งนี้ ทั้งชาวเกาหลี (Koreans) ชาวเติร์ก (Turks) ที่มาจากทางเหนือ ชาวเปอร์เซียน (Persians) ชาวซ็อกเดียน (Sogdians) จากทางตะวันตก ชาวอาหรับ (Arabs) ชาวยิว (Jews) ชาวอินเดีย (Indians) ผู้คนจากอาเมเนีย (Armenoids) ชาวชวา (Javanese) ชาวมาเลย์ (Malays) จากทางใต้ ชาวแอฟริกัน (African) และชนชาติอื่นๆ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

หนึ่งในนักเดินทางที่มีชื่อเสียงที่ใช้เส้นทางสายไหมในการเดินทางเพื่อไปยังอินเดียในสมัยราชวงศ์ถังคือพระสงฆ์ชาวจีนนามว่า "เสวียนจัง" (Xuanzang) หรือที่คนไทยรู้จักกันในนามพระถังซัมจั๋ง แห่งตำนานไซอิ๋วนั่นเอง ท่านได้ออกเดินทางออกจากจีนเพื่อไปอัญเชิญพระไตรปิฎกจากอินเดีย ในช่วงคริสตศักราช 629 รัชกาลจักรพรรดิถังไท่จง (Emperor Taizong) ซึ่งเมื่อพระเสวียนจังกลับมา พระองค์ก็ทรงให้สร้าง "เจดีย์ห่านป่าใหญ่" เพื่อให้เป็นที่เก็บดูแล และแปลพระไตรปิฎกจากแดนไกล

หากเริ่มต้นการเดินทางบนเส้นทางสายไหมที่นครฉางอาน (Chang'an) มุ่งหน้าสู่ทิศตะวันตก แล้วข้ามแม่น้ำเว่ยเหอ (Wei River) ผ่านเข้ายังมณฑลกานซู่ (Gansu) ที่เมืองหลานโจว (Lanzhou) ข้ามแม่น้ำหวงเหอ หรือแม่น้ำเหลือง (Huang He/ Yellow River) แล้วเดินทางไปตามเส้นทางบนระเบียงเหอซี หรือฉนวนเหอซี (Hexi Corridor) ดินแดนทางทิศตะวันตกของแม่น้ำหวงเหอ เป็นช่องทางที่อยู่ระหว่างเทือกเขาฉีเหลียนซาน

[6]Jonathan Tucker, **The silk road: art and history**, (London: Philip Wilson Publishers, 2003), P 88.

(Qilian Mountains) ทางตอนใต้ กับทะเลทรายโกบี (Gobi Dessert) ทางตอนเหนือ นับเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใดยึดเหอซีได้ ผู้นั้นครองดินแดนตะวันตกได้”[7] เส้นทางต่อเนื่องผ่านเมืองอู่เว่ย (Wuwei) จางเย่ (Zhangye) จิ่วฉวน (Jiuquan) จนถึงเมืองตุนหวง (Dunhuang) อันเป็นชุมทางสำคัญที่กองคาราวานของเหล่าพ่อค้าวาณิช รวมถึงนักเดินทางทั้งจากฝั่งตะวันออกและตะวันตกต่างใช้เป็นจุดแวะพัก ก่อนเดินทางรอนแรมผ่านทะเลทราย ลัดเลาะไปตามขุนเขาอันยาวไกล โดยเส้นทางนับจากนี้ไปจะแบ่งเป็น 3 สายตามข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ของเขตซินเจียง (Xinjiang) (รูปที่ 1)

1. เส้นทางสายไหมสายเหนือ หรือเป่ยเจียง หรือเทียนซานเป่ยลู่ เป็นเส้นทางเลียบตอนเหนือของเทือกเขาเทียนซาน (Tianshan Mountains) จากเมืองอานซี (Anxi) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองตุนหวง ผ่านเข้าเขตซินเจียงที่เมืองฮามี่ (Hami) ถูหลู่ฟาน (Turfan) อูรูมูฉี (Urumqi) ไปจนถึงเมืองอีลี่ (Ili) ซึ่งเป็นเส้นทางที่ต้องผ่านทะเลทรายและทุ่งหญ้าเข้าสู่เอเชียกลาง

2. เส้นทางสายไหมสายกลาง หรือเทียนซานหนานลู่ เป็นเส้นทางเลียบด้านใต้ของเทือกเขาเทียนซาน และด้านเหนือของทะเลทรายทาคลามาคาน (TaKlamakan Dedert) จากเมืองตุนหวงผ่านเข้าเขตซินเจียงที่เมืองโหลวหลาน (Loulan) เลียบแม่น้ำทาริม (Tarim River) สู่เมืองคูเชอ (Kuqa) อาเคอซู (Aksu) ไปจนถึงเมืองคาสือ หรือคาชการ์ (Kashgar) ชายแดนด้านตะวันตก และเข้าสู่เอเชียกลาง

3. เส้นทางสายไหมสายใต้ หรือหนานเจียง เป็นเส้นทางเลียบด้านใต้ของแอ่งที่ราบทาริม (Tarim Basin) และด้านเหนือของเทือกเขาคุนหลุนซาน (Kunlun Mountains) จากตุนหวงผ่านเข้าเขตซินเจียงที่เมืองหมี่ราน (Miran) รว่อเชียง (Ruoqiang) หนีหย่า (Niya) เย่เฉิง (Yecheng) ไปบรรจบเส้นทางสายไหมสายกลางที่เมืองคาสือก่อนเข้าสู่เอเชียกลางเช่นกัน

เส้นทางเหล่านั้นล้วนนำพาความเจริญรุ่งเรืองและความมั่งคั่งมาสู่ราชวงศ์ถัง ในเมืองฉางอาน มีตลาดใหญ่อยู่ 2 แห่ง คือตลาดตะวันออกและตลาดตะวันตก โดยตลาดตะวันออกเน้นจำหน่ายสินค้าภายในประเทศ ส่วนตลาดตะวันตกเน้นไปที่สินค้านำเข้าจากต่างประเทศมากกว่า ไม่เพียงแต่พ่อค้าวาณิชเท่านั้น กลุ่มคนอื่นๆ ก็ให้ความสนใจกับที่นี่เช่นกัน ทั้งกลุ่มผู้ลี้ภัย ศิลปิน ช่างฝีมือ คณะผู้เผยแผ่ศาสนา โจร หรือแม้แต่ทาส แต่ละชุมชนในภูมิภาคตะวันตกมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ หลายคนยังคงนับถือศาสนาเดิม มีวิถีชีวิต ภาษา วัฒนธรรมเดิม

[7]ปริวัฒน์ จันทร, **เส้นทางสายแพรไหมในซินเจียง**, (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2552), หน้า 43.

ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนการผสมผสานทางวัฒนธรรม การศึกษา วิทยาการต่างๆ ทำให้เกิดความหลากหลายทางงานศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของราชวงศ์ถังขึ้นมา ดังเช่นการสร้างงานศิลปกรรมในพุทธศาสนา ซึ่งมีถิ่นกำเนิดในอินเดีย ได้รับการปรับพระธรรมให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและแนวคิดของชาวจีน ดนตรีนาฏศิลป์ได้รับอิทธิพลจากเอเชียกลาง รูปแบบใหม่ๆ กวีนิพนธ์ที่ฉันทลักษณ์ได้รับอิทธิพลจากเสียงดนตรีจากต่างชาติ หรือแม้แต่การแต่งกายของสตรีจีนก็ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติมาประยุกต์ด้วยเช่นกัน[8] สังคมจีนสมัยราชวงศ์ถังเป็นสังคมที่เปิดกว้าง เป็นแหล่งรวมชาวต่างชาติมากหลายและทันสมัยที่สุดในโลกยุคนั้น ทั้งเมืองฉางอานและเมืองอื่นๆ เช่น ลั่วหยาง กว่างโจว และหยางโจว

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

[8]ทวีป วรดิลก, **ประวัติศาสตร์จีน,** (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2538), หน้า 279.

รูปที่ 1 แผนที่เส้นทางสายไหม

ที่มา: Tucker, Jonathan, **The silk road: art and history**, (London: Philip Wilson Publishers, 2003), P 66-67)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

2. ประติมากรรมถังซานฉ่าย หรือถังสามสี

ชาวจีนมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ชีวิตหลังความตาย กล่าวคือ เชื่อว่าคนเรามีวิญญาณอยู่สองดวง คือ “โพ่” หมายถึงวิญญาณทางร่างกาย (animal soul) ที่มีตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา และเมื่อตายแล้ววิญญาณดวงนี้จะยังอยู่กับศพตลอดไปจนกว่าศพจะเน่าเปื่อยผุพังไป ส่วนวิญญาณ “หุน” (spirit soul) หมายถึงวิญญาณทางจิตใจ มีตั้งออกจากครรภ์มารดาเมื่อตายแล้ววิญญาณดวงนี้จะลอยสู่สวรรค์แดนทิศตะวันตกอันมีเจ้าแม่หวางหมู่เป็นผู้ปกครองดูแลอยู่ ซึ่งถึงแม้บรรพบุรุษจะล่วงลับไปแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีส่วนในการกำหนดโชคชะตาชีวิตของลูกหลานบนพื้นโลก[9]ฉะนั้น สุสานจึงมิใช่เพียงแต่สถานที่ฝังศพเท่านั้น แต่เป็นการจำลองสถานที่อยู่อาศัยในโลกปัจจุบัน เพื่อให้ผู้วายชนม์ได้พักผ่อนอย่างสงบสุขชั่วนิจนิรันดร์ พรั่งพร้อมด้วยสิ่งของอำนวยความสะดวก สิ่งของที่เคยใช้ และข้าทาสบริวารคอยรับใช้ติดตามไปในปรโลกเหมือนเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่

จากการค้นพบหลักฐานจากสมัยราชวงศ์ซาง (1,600-1,100 ปีก่อนคริสตกาล) พบมีการฝังสิ่งของส่วนตัวของผู้วายชนม์ เช่น เครื่องสำริด หยก เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องดนตรี อาวุธที่สลักชื่อเจ้าของเอาไว้ รวมไปถึงการฆ่าข้าทาส บริวาร และสัตว์เลี้ยง ฝังอยู่ร่วมด้วย เป็นต้น จากชื่อที่สลักไว้บนอาวุธนั้นทำให้ทราบได้ว่าเจ้าของสุสานนั้นคือ พระนางฟู่เห่า (สิ้นพระชนม์ประมาณ 1,200 ปีก่อนคริสตกาล) ผู้เป็นชายาของกษัตริย์องค์ที่ 4 ที่ปกครองเมืองอันยาง[10]ต่อมาในสมัยราชวงศ์โจวตะวันออก (771-256 ปีก่อนคริสตกาล) ได้มีการเผยแพร่ความคิดของนักปราชญ์ให้ยกเลิกประเพณีการฆ่าข้าทาสบริวารอย่างโหดร้ายทารุณนี้ และแนะนำให้ใช้รูปคนจำหลักจากวัสดุประเภทไม้ หิน มัดจากฟาง หรือปั้นจากดินเหนียวแทน และกลายเป็นประเพณีที่ชาวจีนยึดถือและปฏิบัติสืบกันมาอย่างต่อเนื่องอีกหลายร้อยปี[11]

สุสานของชาวจีนมีประติมากรรมประเภทหนึ่งเรียกว่า “หมิงฉี้” หมายถึง เครื่องใช้สำหรับผี ที่ชาวจีนในอดีตนิยมใส่ไว้ในสุสานเพื่อให้ผู้วายชนม์นำติดตัวไปใช้ในภพหน้า[12]ซึ่งประติมากรรมหมิงฉี้เป็นผลงานศิลปะที่ผลิตโดยศิลปินนิรนาม แต่ช่างปั้นก็ได้พยายามถ่ายทอดภาพชีวิตของชาวจีนเอาไว้อย่างละเอียดลออ ทำให้สามารถศึกษาบริบทของผู้คนกลุ่มนี้ได้ค่อนข้างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ฉะนั้นหมิงฉี้ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนจีนที่สำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่ง แม้ภายหลังจากราชวงศ์ฮั่นล่มสลาย หมิงฉี้ได้ลด

---

[9]อดุลย์ รัตนมั่นเกษม, **เรื่องเพศในวัฒนธรรมจีน 4,000 ปี**, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2548), หน้า 23.

[10]มาลินี คัมภีรญาณนนท์, “แลหลังภาพชีวิตชาวจีนจาก "หมิงฉี้"”, **ดำรงวิชาการ** (2546), ปีที่ 2, (ฉบับที่ 3), หน้า 79.

[11]เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

[12]เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

บทบาทลงในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ แต่ได้กลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งในสมัยราชวงศ์ถัง และได้พัฒนาการสร้างประติมากรรมทุกแขนงรวมถึงหมิงฉี่ที่มีรูปลักษณ์ดูมีชีวิตชีวาอย่าง “ถังซานฉ่าย” ซึ่งจำลองสิ่งต่างๆ รอบตัวผู้วายชนม์ตามสภาพสังคมสมัยราชวงศ์ถัง อาณาจักรที่มีพร้อมด้วยความหลากหลายบนเส้นทางสายไหมนั่นเอง

“ถังซานฉ่าย” มาจากคำว่า “Tang” (唐) อันหมายถึงนามของราชวงศ์ถัง “San” (三) อันหมายถึง “3” และ “Cai” (彩) อันหมายถึง “สี”[13] จึงหมายถึง “ถังสามสี” มาจากสีสันบนเครื่องเคลือบดินเผาประเภทนี้ที่มีอย่างน้อย 3 สีนั่นเอง ซึ่งเครื่องเคลือบดินเผา (Earthen-ware Pottery) เป็นประติมากรรมงานประณีตศิลป์จีนได้สร้างสรรค์มาตั้งแต่สมัยหลงซาน และหยางเสา ต่อมาในสมัยราชวงศ์ฮั่น ชาวซีเรียและบาบิโลนเนียนค้นพบวิธีการนำสารตะกั่วมาใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญในการเคลือบสีเครื่องปั้นดินเผาให้สวยงามยิ่งขึ้นโดยเติมออกไซด์ (Oxide) ลงไป และได้ถูกแพร่ขยายต่อมาถึงจีน ตกทอดวิทยาการมาจนถึงราชวงศ์ถัง ในช่วงศตวรรษที่ 7-8 การเคลือบเจริญรุดหน้าไปมากขึ้น ช่างได้คิดค้นสารเคมีและกรรมวิธีการเผาที่ซับซ้อน นำโลหะมาใช้ทำให้เกิดสีต่างๆ มากขึ้น[14] มีคุณภาพสูงขึ้น มีความงามมากขึ้น สร้างสรรค์เป็นประติมากรรมหลากสี เช่น สีขาวนวล เหลือง และเขียว อยู่ในชิ้นเดียวกัน แม้ว่าต่อมาจะพบจำนวนของสีที่มากขึ้น เช่น สีน้ำเงิน หรือสีม่วง แต่ก็ยังคงใช้คำเดิมมาตลอดจนถึงปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เริ่มมีการสร้างถังซานฉ่ายมาตั้งแต่รัชสมัยจักรพรรดิถังเกาจง (Emperor Gaozhong) แล้วได้รับความนิยมสูงสุดในช่วง ค.ศ. 713-741 ในรัชสมัยจักรพรรดิถังเสียนจง และเสื่อมลงในปลายรัชสมัยของจักรพรรดิถังเสียนจงนั่นเอง ถังซานฉ่ายมีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ การเคลือบที่ผิวเป็นลักษณะคล้ายหยดน้ำบ้าง คล้ายรอยขูดขีดหรือระบายให้สีหลายสีไหลย้อยมาผสมกันอย่างอิสระคล้ายกับลายหินอ่อน ประกอบกับความแวววาวจากการเคลือบด้วยตะกั่ว ทำให้เครื่องเคลือบดินเผาชนิดนี้มีสีสันที่สดใส และดูราวกับมีชีวิตจริง สีที่ตกแต่งได้มาจากการใส่ออกไซด์ของโลหะ ซึ่งช่างปั้นดินเผาของราชวงศ์ถังได้นำเอาลักษณะรูปร่าง รูปทรงของเครื่องปั้นดินเผาอินเดีย, เปอร์เซีย, เมโสโปเตเมีย และเอเชียกลาง รวมถึงลวดลายจากสิ่งทอที่รับเข้ามาจากดินแดนเหล่านั้น ผสมผานกับงานช่างจีน ในการเลียนแบบงานหล่อจากทองคำ เงิน ทองแดง เครื่องแก้ว งานแกะสลักจากไม้ เขาสัตว์ และหิน

---

[13]วีระจักร์ สุเอียนทรเมธี และคณะ, “ เครื่องเคลือบ “ถังสามสี””, **ศิลปกรรมสาร** (2557), ปีที่ 9 (ฉบับที่ 1), หน้า 110

[14]**เรื่องเดียวกัน**, หน้า 79.

ในการเคลือบตกแต่งงานมีทั้งการเทราด การจุ่ม การถมเคลือบสี การทาเคลือบ ใช้หลายเทคนิคผสมกัน ซึ่งในแต่ละวิธีจะทำให้ผิวเคลือบมีความแตกต่างเป็นลักษณะจำเพาะ โดยทั่วไปนิยมใช้การระบายทาเคลือบสีจากโลหะเหล่านั้นลงที่ส่วนบนของเคลือบใสที่ทิ้งไว้ให้แห้งแล้ว ซึ่งการทาเคลือบสีเป็นเส้นทแยงกันเพื่อให้สีไหลปะปนกันเวลาเผาเคลือบ โดยเว้นส่วนของศีรษะไว้ไม่ได้เคลือบแต่ใช้การตกแต่งระบายสีแทน

อีกเหตุผลหนึ่งที่ชาวจีนไม่ใช้งานเคลือบจากตะกั่วกับภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะไม่คงทน มีรอยขีดข่วนง่าย ที่สำคัญคือตะกั่วมีความเป็นพิษ แต่ช่างจะสร้างสรรค์จำลองเครื่องเคลือบดินเผาเป็นประติมากรรมสุสานและการประกอบพิธีกรรม ทั้งในรูปแบบของการจำลองคน สัตว์ สัตว์ประหลาด ทวารบาล รวมทั้งสิ่งของ (รูปที่ 2, 3) ซึ่งถังซานฉ่ายมีความงดงามและคงทนมากกว่าประติมากรรมดินเผาที่พบในสุสานสมัยราชวงศ์ฉินและราชวงศ์ฮั่น ในสุสานของชนชั้นสูงและขุนนางซึ่งส่วนมากอยู่ที่มณฑลซานซี เช่น ที่สุสานเจ้าหญิง Yung Tai สุสาน Hsien yu ting hui สุสานWang chia fen tsun และสุสานWu Shou chung เป็นต้น

มหาวิทยาลัยศิลปากรขอสงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ 2 ประติมากรรมถังซานฉ่ายสตรีชาวฮั่น และชาวต่างชาติ จากสุสานเจ้าหญิง Yung Tai

ที่มา: **Arts of China**. (Tokyo ; Palo Alto, Calif. : Kodansha International, 1968-1970) หน้า 151

รูปที่ 3 กลุ่มประติมากรรมถังซานฉ่าย รูปสัตว์ปะหลาด ม้า อูฐ ขุนนาง ทวารบาล และชาวต่างชาติ จากสุสาน Liu Tingxun

ที่มา: BBC. **World History: Tang tomb figures** เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก http://www.bbc.co.uk/schools/primaryhistory/worldhistory/tang_tomb_figures

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ช่วงคริสตศตวรรษที่ 8 มีความนิยมฝังถังซานฉ่ายในฐานะหมิงฉี่ที่สุสาน และประติมากรรมแต่ละชิ้นแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของผู้คน มีรายละเอียดที่มีความสมจริงตามธรรมชาติ แสดงออกถึงการที่มีชาวต่างชาติที่เดินทางมาตามเส้นทางสายไหมทั้งพ่อค้าและนักแสดง มาอาศัยอยู่ร่วมกับชาวจีนฮั่นในเมืองที่รับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามา สะท้อนถึงอาชีพ และแบ่งแยกผู้คนได้ชัดเจน เช่น ขุนนางในราชสำนักฝ่ายบุ๋นที่สวมชุดคลุมยาว และฝ่ายบู๊สวมเสื้อเกราะเป็นเครื่องแบบ (รูปที่ 4) กลุ่มนักดนตรีชาวต่างชาติที่มีอูฐเป็นพาหนะในการเดินทาง ลักษณะเด่นคือหมวกและหนวดเคราบนใบหน้า ประกอบกับเครื่องแต่งกายเสื้อคลุมคอปก กางเกงรัดรูป รองเท้าบูท ทำให้ทราบได้ว่าเป็นชาวเอเชียกลาง (รูปที่ 5)

รูปที่ 4 ประติมากรรมถังซานฉ่าย ขุนนางฝ่ายบุ๋น (ขวา) และขุนนางฝ่ายบู๊ (ซ้าย) จากสุสาน Liu Tingxun

ที่มา: Sailko. **Tang dynasty tomb figures of Liu Tingxun** เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559 https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Tomb_figures_of_Liu_Tingxun#/media/File:Dinastia_tang,_gruppo_di_figure_in_porcellana_sancai,_dalla_rpovincia_Henan,_inizio_dell%27VIII_sec_05_re_celesti_01.JPG

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ 5 ประติมากรรมถังซานฉ่ายรูปกลุ่มนักดนตรีชาวต่างชาติบนหลังอูฐ จากสุสาน Hsien yu ting hui

ที่มา: Angela Falco Howard. **Chinese sculpture**. (Beijing: Yale University, 2006). P 134

ถังซานฉ่ายได้ส่งอิทธิพลให้แก่งานเครื่องเคลือบสมัยราชวงศ์เหลียวและราชวงศ์ซ่ง ซึ่งต่อมาคลี่คลายจนเป็นงานตกแต่งในงานเคลือบบนเครื่องกระเบื้องที่เมืองจิ่งเต๋อเจิ้นในสมัยราชวงศ์หมิงและชิง [15]นอกจากนี้ยังส่งอิทธิพลให้กับเครื่องเคลือบเกาหลีในยุคซิลลาและญี่ปุ่นในยุคสมัยนาระ (คริสจศักราช710- 793) ที่เรียกว่า เครื่องเคลือบนาระสามสี (Nara Sansai) ด้วย ซึ่งญี่ปุ่นมีการติดต่อกับจีนโดยตรง มีการส่งนักศึกษาไปศึกษาศิลปวิทยาการต่างๆจากจีน ขณะเดียวกันก็มีช่างและศิลปินจีนได้เข้าไปสร้างสรรค์งานในญี่ปุ่นจำนวนมาก ซึ่งมีลักษณะอย่างญี่ปุ่นที่มีความน่าสนใจและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จากความงดงามที่คงทนแข็งแรงแม้ผ่านกาลเวลามายาวนานจากศตวรรษที่ 7 ถึงปัจจุบัน รูปแบบที่แสดงออกถึงความสมจริงตามธรรมชาติของถังซานฉ่ายจึงช่วยสะท้อนภาพของความเจริญรุ่งเรืองทางวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม รสนิยม วิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมอันหลากหลายที่มีชาวต่างชาติผู้เดินทางเข้ามาสู่อาณาจักรจีนผ่านทางเส้นทางสายไหมได้เป็นอย่างดี เพราะยังคงมีสภาพสมบูรณ์มากพอจะให้ศึกษาได้ โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังดังที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

[15] วีระจักร์ สุเอียนทรเมธี และคณะ, “เครื่องเคลือบ “ถังสามสี””, **ศิลปกรรมสาร** (2557), ปีที่ 9 (ฉบับที่ 1), หน้า 110.

บทที่ 3

รูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถัง

ในระยะเวลาที่ยาวนานของการการปกครองอาณาจักรจีนภายใต้ราชวงศ์ถังตั้งแต่ ค.ศ. 618-907 ทำให้มีเหตุการณ์มากมายเกิดขึ้นตั้งแต่การเริ่มต้นก่อตั้งราชวงศ์ใหม่ขึ้นมา สานต่อแนวทางการดำเนินการหลอมรวมจักรวรรดิขึ้นมาใหม่สืบต่อจากราชวงศ์สุย ความเจริญรุ่งเรืองส่วนใหญ่เกิดขึ้นครั้งแรกในสามรัชกาลด้วยกันคือ จักรพรรดิถังไท่จง (คริสตศักราช 629-649) จักรพรรดินีอู่เจ๋อเทียนหรือบูเชคเทียน (คริสตศักราช 690-705) และจักรพรรดิถังเสียนจง (คริสตศักราช 713-755) [16]

โดยปกติแล้วการศึกษาประวัติศาสตร์และงานศิลปกรรมสมัยราชวงศ์ถังจะมีการแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ สมัยราชวงศ์ถังตอนต้น (ศตวรรษที่ 7) สมัยราชวงศ์ถังตอนกลาง (ปลายศตวรรษที่ 7-ศตวรรษที่ 8) และสมัยราชวงศ์ถังตอนปลาย (ปลายศตวรรษที่ 8-ศตวรรษที่ 9) อย่างไรก็ดี จากการศึกษาพบว่า การแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางและตอนปลายไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดอยู่ในสมัยเดียวกัน จึงขอแบ่งรูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังเป็น 2 ยุค คือ ยุคต้น (ศตวรรษที่ 7) และยุคปลาย (ปลายศตวรรษที่ 7-ศตวรรษที่ 9) โดยใช้ประติมากรรมแบบอื่นและภาพจิตรกรรมที่อยู่ในบริบทเดียวกันช่วยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร ฝ่ายบริการวิชาการ

1. รูปแบบการแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังยุคต้น (ราชวงศ์ถังตอนต้น)

ราชวงศ์ถังตอนต้นในช่วงศตวรรษที่ 7 เป็นช่วงแรกสร้างประติมากรรมถังซานฉ่ายจึงมีจำนวนน้อยอยู่ จึงใช้ประติมากรรมสุสานแบบอื่นและภาพจิตรกรรมมาช่วยในการพิจารณา โดยภาพรวมของงานศิลปกรรมรูปสตรีในช่วงนี้ มีลักษณะผอมสูง ลำตัวตรง คล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตกแต่งอย่างเรียบง่าย

[16] กำจร สุนพงษ์ศรี, **ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 139.

1.1 ชุด

ประติมากรรมถังซานฉ่ายที่พบในสุสานที่มีช่วงเวลาคาบเกี่ยวกับสมัยราชวงศ์ถังตอนต้นนั้น มักสวมเสื้อตัวสั้น สาบเสื้อขวาทับซ้าย แขนยาว ทับกระโปรงที่มีขอบสูงขึ้นมาถึงเหนืออก และมีผ้าผูกไว้ใต้รักแร้ เรียกว่าชุด “หรูชุน” (ruqun)[17] โดยบริเวณคอเสื้อและปลายแขนเสื้อตกแต่งด้วยลายดิ้นทองหรือประดับด้วยงานปัก หรือปักลายด้วยผ้าตาดสีแดง ซึ่งการประดับตกแต่งเช่นนี้ทำให้เครื่องแต่งกายมีความหรูหรา[18](รูปที่ 6) อีกทั้งมีความนิยมสวมเสื้อคลุมตัวสั้น แขนสั้น คอเสื้อมีลักษณะกว้างลึกจนถึงเนินอก ผูกด้วยริ้วผ้าด้านหน้ายาวลงมาด้านล่าง ที่เรียกว่า “ป้านปี้” (banbi) (รูปที่ 7, 8) ทับไว้ด้านบนสุด ซึ่งเป็นเสื้อของนางกำนัลในราชสำนักก่อนจะได้รับความนิยมในสามัญชน แต่ในครอบครัวที่เข้มงวดจะห้ามสตรีสวมป้านปี้ จึงค่อยๆหมดความนิยมลงไปในช่วงสมัยราชวงศ์ถังตอนกลาง[19] เมื่อสวมป้านปี้แล้ว จะสวมกระโปรงนางฟ้าหรือเรียกอีกอย่างว่า กระโปรงสิบสองจีบ[20]

ส่วนประกอบของเครื่องแต่งกายอีกอย่างหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในการแต่งกายของสตรีสมัยราชวงศ์ถังคือ ผ้าพันคอหรือผ้าคลุมไหล่ ส่วนมากทำมาจากผ้าไหมพิมพ์เป็นมันเงาสะท้อนแสงนั้นมีให้เห็นมากที่สุด ตัดเย็บเป็นผืนผ้าโปร่งบางเบา มีความยาวมากกว่า 2 เมตร ใช้พาดไหล่ปล่อยให้ชายทั้งสองห้อยลงมาที่แขนทั้ง 2 ข้าง บ้างก็นำปลายทางขวาผูกไว้กับสายรัดเอว ส่วนอีกปลายหนึ่งก็คลุมอ้อมหน้าอกผ่านไหล่ไปด้านหลังให้ห้อยพลิ้วอยู่ด้านหลัง บ้างก็นำปลายทั้งสองข้างพันไว้ที่หน้าอก ซึ่งผ้าคลุมไหล่นี้จะทำให้การเคลื่อนไหวย่างก้าวของผู้สวมใส่ มีความพริ้วไหว อ่อนช้อยสวยงามมากยิ่งขึ้น ปลายผ้าไหมสะบัดพลิ้วตามลม และเป็นที่นิยมไปตลอดสมัยราชวงศ์ถัง[21]

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

---

[17] Hua Mei, **Chinese clothing**, (China: China Intercontinental Press, 2004), P 30.

[18] **เครื่องแต่งกายสมัยสุย ถัง และสมัยห้าราชวงศ์**, เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก http://th.rivermk.com/mgh1003/a811 . htmlhttps://zhanglipan.wordpress.com

[19] Zhou Xun, **5000 years of Chinese costumes**, (Hong Kong: China Books, 1988), P 77.

[20] **เครื่องแต่งกายสมัยสุย ถัง และสมัยห้าราชวงศ์**, เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก http://th.rivermk.com/Mgh1003 / a811.htmlhttps:// zhanglipan.wordpress.com

[21] Gao Chunming, **Chinese dress & adornment through the ages**, (China: CYPI, 2010), P 114.

รูปที่ 6 ภาพจำลองชุดหรูชุนและผ้าพันคลุมไหล่ ราชวงศ์สุย-ถัง

ที่มา: Zhou, Xun. **5000 years of Chinese costumes.** (Hong Kong: China Books, 1988). P 154

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ 7 ประติมากรรมถังซานฉ่ายสมัยราชวงศ์ถัง สตรีสวมชุดหรูชุน สวมทับด้วยกระโปรงนางฟ้า และเสื้อป้านปี้ จากสุสาน Wang chia fen tsun

ที่มา: Gao, Chunming. **Chinese dress & adornment through the ages**. (China: CYPI, 2010). P 125

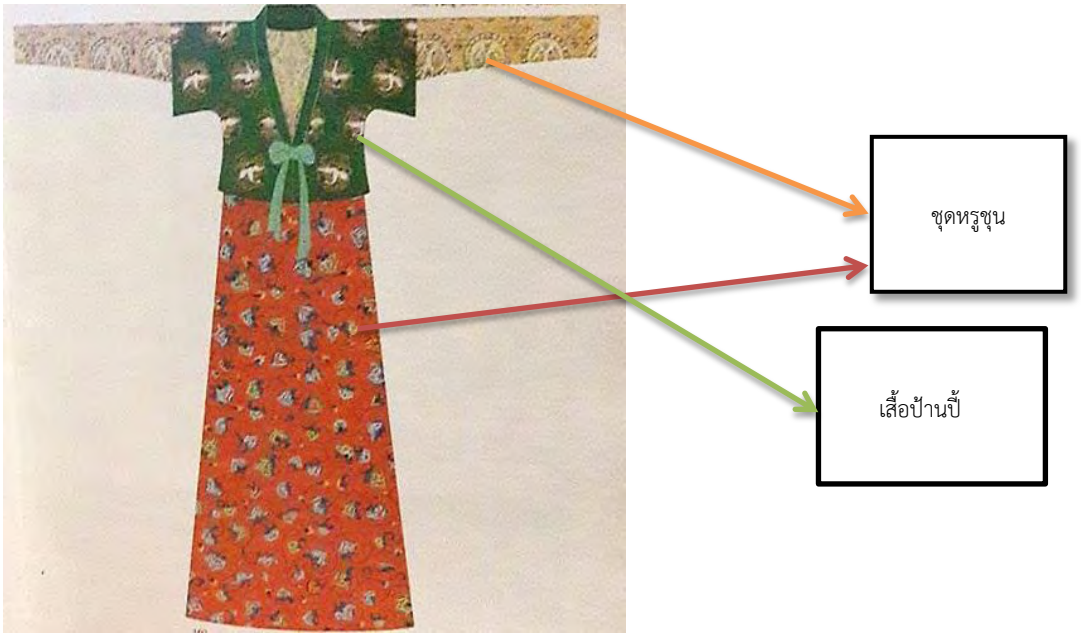

รูปที่ 8 ชุดหรูชุนและป้านปี้ในสมัยราชวงศ์ถัง

ที่มา: Zhou, Xun. **5000 years of Chinese costumes** (Hong Kong: China Books, 1988). P 91

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เครื่องแต่งกายลักษณะดังกล่าวพบได้ในจิตรกรรมที่สุสานในสมัยราชวงศ์ถังตอนต้น เช่น ที่สุสาน li shou (รูปที่ 9) หรือปรากฏในภาพจิตรกรรมที่ถึงกล่าวถึงการต้อนรับราชทูตในสมัยจักรพรรดิถังไท่จง โดย Yan Liben (รูปที่ 10) ซึ่งการแต่งกายด้วยชุดหรูชุน และป้านปี้นั้น เป็นเป็นการสืบทอดลักษณะการแต่งกายของสตรีในสมัยราชวงศ์สุย ดังที่ปรากฏให้เห็นในประติมากรรมสมัยราชวงศ์สุย (รูปที่ 11, 12)

รูปที่ 9 จิตรกรรม ภาพสตรีในชุดหรูชุน กระโปรงเอวสูง มีผ้าคลุมไหล่ยาว จากสุสาน li shou

ที่มา: Huang Linna. **Mural in Li shou' tomb of Tang Dynasty** เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก http://english. .net/fortnightselection/node 3733.htm

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

รูปที่ 10 ภาพจิตรกรรมแสดงการต้อนรับทูตของจักรพรรดิถังไท่จง โดย Yan Liben

ที่มา: **Temple Hair Styles of the Sui and Tang Dynasties** เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงได้จาก http://traditions.cultural-china.com/en/15T2241T5956.html

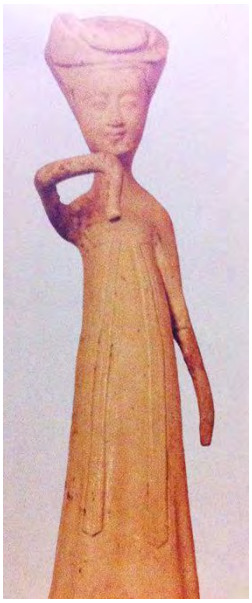

รูปที่ 11 ประติมากรรมสมัยราชวงศ์สุย สตรีในชุดหรูชุน

ที่มา: Zhou Xun. **5000 years of Chinese costumes**. (Hong Kong: China Books, 1988). P 172

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

รูปที่ 12 ประติมากรรมสมัยราชวงศ์สุย สตรีสวมป้านปี้

ที่มา: Zang Yingchun. **Traditional Costumes and Ornaments** เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก: https://www.dropbox.com/s/0btsfdk8rgj3s9g/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E5%8E%86%E4%BB%A3%E6%9C%8D%E9%A5%B0%E5%9B%BE%E9%89%B4.pdf?dl=0

1.2 ทรงผมและเครื่องประดับ

สตรีในสมัยราชวงศ์ถังตอนต้น มีความนิยมในการทำผมเป็นมวยสูงเหนือศีรษะ หรือสวมหมวกเมื่อยามเดินทาง ในรัชสมัยจักรพรรดิถังเกาจง ปรากฏความนิยมการสวมหมวกม่าน (mili) และหมวกม่านตาข่าย (weimao)[22] หมวกทั้ง 2 แบบ ทำมาจากไม้ไผ่ เป็นหมวกปีกที่ตรงขอบของหมวกมีม่านหรือตาข่ายห้อยลงมา ใช้สำหรับป้องกันฝุ่นหรือเศษทราย ภายหลังได้กลายเป็นที่ปิดบังใบหน้าที่สตรีนิยมใช้บังไม่ให้คนที่ผ่านไปผ่านมามองลอดเข้ามาเห็นใบหน้าได้ หมวกม่านใช้ผ้าโปร่งแสงห้อยลงมาจากจากปีกหมวกและอาจปล่อยยาวคลุมทั้งร่างกาย (รูปที่ 13) หมวกตาข่ายคือใช้ตาข่ายล้อมทุกด้านจากปีกหมวก ปล่อยยาวห้อยลงมาถึงคอ มักประดับลูกปัดไว้ที่ตาข่ายนี้ด้วย (รูปที่ 14) นอกจากหมวกดังกล่าวแล้วยังปรากฏประติมากรรมสตรีสวมหมวกของชาวหูทั้งกลุ่มชาวอิหร่าน และเติร์ก โดยมีลักษณะสำคัญคือ เป็นหมวกทรงสูงทำจากผ้า (รูปที่ 15, 16) ซึ่งสตรีชาวฮั่นได้นำไปประยุกต์ตกแต่งเครื่องประดับเพิ่มเติมให้มีความสวยงามมากขึ้น (รูปที่ 17)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

รูปที่ 13 ภาพจำลองการสวมหมวกม่าน

ที่มา: Zang Yingchun. **Traditional Costumes and Ornaments** เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2559 เข้าถึงได้จาก https://www.dropbox.com/s/0btsfdk8rgj3s9g/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E5%8E%86%E4%BB%A3%E6%9C%8D%E9%A5%B0%E5%9B%BE%E9%89%B4.pdf?dl=0

[22] Gao Chunming, **dress & adornment through the ages**, (China: CYPI, 2010), P 84.

รูป 14 หุ่นดินเผาสมัยราชวงศ์ถังตอนต้น สตรีขี่ม้า สวมหมวกตาข่าย จากสุสาน Astana

ที่มา: Gao Chunming. **Chinese dress & adornment through the ages**. (China: CYPI, 2010). P 84

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

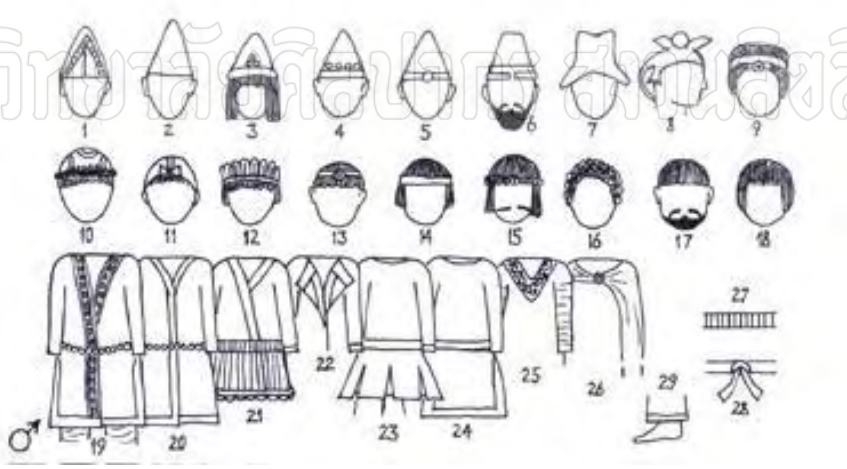

รูปที่ 15 ภาพจำลองการแต่งกายของบุรุษชาวซ็อกเดีย (อิหร่าน) จากประติมากรรมในศตวรรษที่ 5-8 ประเทศอุซเบกิสถาน

ที่มา: Sergey A. Yatsenko. **The Late Sogdian Costume (the 5th - 8th cc. AD)** เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงได้จาก http://www.transoxiana.org/Eran/Articles/yatsenko.html

รูปที่ 16 ประติมากรรมถังซานฉ่าย บุรุษชาวเติร์ก

ที่มา: Sergey A. Yatsenko. **Early Turks: Male Costume in the Chinese Art Second half of the 6th – first half of the 8th cc. (Images of 'Others')** เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงได้จาก http://www.transoxiana.org/14/yatsenko_turk_ costume_ Chinese _art.html

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ 17 ประติมากรรมถังซานฉ่ายช่วงศตวรรษที่ 7 สตรีสวมหมวกทรงสูงของชาวหู จากสุสาน An pu

ที่มา: Gao Chunming. **Chinese dress & adornment through the ages**. (China: CYPI, 2010). P 75

2. รูปแบบการแต่งกายของสตรีสมัยราชวงศ์ถังยุคปลาย (ราชวงศ์ถังตอนกลาง-ตอนปลาย)

การแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางถึงตอนปลาย ในช่วงปลายศตวรรษที่ 7 ถึงต้นศตวรรษที่ 9 ได้จัดไว้ด้วยกันเนื่องจากมีลักษณะเช่นเดียวกัน การศึกษาเครื่องแต่งกายสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังยุคปลายนี้ ผู้วิจัยขอเน้นไปที่รัชสมัยจักรพรรดิถังเสียนจง (713-755) ที่มีความเป็นเอกภาพสูงสุดยุคหนึ่ง มีชาวต่างชาติเดินทางมาตามเส้นทางสายไหมสู่นครหลวงฉางอาน เพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและเข้ามาในฐานะทูตสันธวไมตรีมากมาย และเป็นช่วงที่งานศิลปกรรมเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ประติมากรรมถังซานฉ่ายได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในช่วงนี้และเสื่อมลงในช่วงนี้เช่นกัน[23]จึงต้องอาศัยประติมากรรมรูปแบบอื่นและจิตรกรรมที่อยู่ในบริบทเดียวกัน ช่วยในการศึกษาเรื่องเครื่องแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังยุคปลายตอนกลางถึงตอนปลาย

โดยภาพรวมของงานศิลปกรรมรูปสตรีในสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางและปลายนั้นมีความอวบขึ้นมากกว่าตอนต้น ช่วงศตวรรษที่ 8 ส่วนของศีรษะมีขนาดใหญ่ขึ้น ใบหน้ากลมขึ้น ช่วงไหล่กว้างขึ้น แต่ช่วงลำตัวยังดูเพรียวอยู่ และค่อยๆ พัฒนาเป็นอวบอ้วนไปทุกส่วน

2.1 ชุด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เครื่องแต่งกายอย่างสตรีที่พบในประติมากรรมถังซานฉ่าย ได้มีการพัฒนาให้หลวมและตัวใหญ่ขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางถึงตอนปลาย และยังคงมีพื้นฐานการแต่งกายจากหรูชุน แต่ปรับให้หลวมมากขึ้น คอเสื้อกว้างขึ้น และแขนเสื้อกว้างขึ้น อีกทั้งยังมีผ้าคลุมไหล่ปรากฏอยู่เช่นกัน (รูปที่ 18, 19) อาจเป็นเพราะต้องปรับเปลี่ยนขยายขนาดขึ้นเพื่อรองรับกับสรีระที่สตรีมีความนิยมในร่างกายอวบอ้วน สมบูรณ์ ดูอิ่มเอิบ อย่างผู้มีอันจะกิน

[23] วีระจักร์ สุเอียนทรเมธี และคณะ, “เครื่องเคลือบ “ถังสามสี””. **ศิลปกรรมสาร** (2557), ปีที่ 9 (ฉบับที่ 1), หน้า 79.

รูปที่ 18 ประติมากรรมถังซานฉ่าย สตรีในสมัยราชศ์ถังยุคปลาย

ที่มา: **Women of Imperial China** เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงได้จากhttp://jeannedepompadour.blogspot.co.uk/2012/08/

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

รูปที่ 19 ชุดหรูชุดในสมัยราชวงศ์ถังยุคปลาย

ที่มา: Zhou Xun. **5000 years of Chinese costumes.** (Hong Kong: China Books, 1988). P 163

นอกจากชุดเครื่องแต่งกายอย่างสตรีแล้ว ยังพบว่าสตรีจีนมีความนิยมในชุดเครื่องแต่งกายของบุรุษด้วย โดยเฉพาะแบบที่เรียกกันว่า “หูฝู” (hu fu) ซึ่งหมายถึงเครื่องแต่งกายของชาว “หู” (hu) คือชาวต่างชาติหรือชนกลุ่มน้อย รวมถึงกลุ่มชาวเติร์กและชาวอิหร่าน ซึ่งมีการแต่งกายคล้ายคลึงกัน (รูปที่ 15, 16, 20) กล่าวคือ สวมเสื้อคลุมตัวยาวคลุมเข่า ปกเสื้อพับออกมาทั้ง 2 ด้าน หรือเป็นเสื้อคอกลม แขนยาว สวมทับกางเกงขายาวเข้ารูปและเก็บชายไว้ในรองเท้าบู๊ตที่ทำจากหนัง[24] เครื่องแต่งกายแบบนี้มีความนิยมตั้งแต่สตรีในชนชั้นสูงจนถึงสามัญชน จะสวมเมื่อต้องการความคล่องตัว เคลื่อนไหวได้สะดวก เช่น เล่นกีฬา และขี่ม้า เป็นต้น ซึ่งเมื่อสวมชุดหูฝูแล้ว อาจสวมหมวกม่าน หรือหมวกทรงสูงของชาวหูด้วย แต่ในช่วงยุคปลายนี้สตรีมีการพัฒนาทรงผมมวยสูงหลากหลายรูปแบบ ไม่ต้องการให้หมวกมาบดบังความสวยงามนั้น จึงพบประติมากรรมที่แสดงออกถึงทรงผมอย่างชัดเจนมากกว่า (รูปที่ 21)

มหาวิทยาลัยศิลปากรสงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ 20 ประติมากรรมชายชาวอิหร่าน และชาวเติร์ก

ที่มา: Bradley Smith. **China: a history in art**. (New York: Harper & Row, 19). P 136

[24]รักษ์ ธรรมิสรา, **เส้นทางสายไหม**, (กรุงเทพฯ: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์, 2545), หน้า 48.

รูปที่ 21 ประติมากรรมถังซานฉ่าย สตรีในชุดชาวเติร์ก

ที่มา: npm.gov.tw. **Tangsancai** เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงได้จากhttp://www.npm.gov.tw/exh96/orientation/en_b4_5.html

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ในภาพจิตรกรรมปรากฏลักษณะของชุดเครื่องแต่งกายดังกล่าว ทั้งชุดหรูชุนที่กว้างและหลวมที่พบในประติมากรรมถังซานฉ่าย และชุดหูฝูนั้น สอดคล้องกับภาพจิตรกรรมจากกิจกรรมของสตรีสูงศักดิ์ เช่น *ภาพ the Spring Outing of the Tang Court* ของ Zhang Xuan (รูปที่ 22) ซึ่งชุดหูฝูนี้สำหรับสตรีชาวหูก็มีเครื่องแต่งกายที่คล้ายคลึงกับของบุรุษดังเช่น ชุดของสตรีสูงศักดิ์ชาวอุยกูร์ ที่สวมเสื้อคลุมยาว แขนยาว มีลักษณะเด่นที่ปกเสื้อพับออก[25] (รูปที่ 23)

จากศึกษาเพิ่มเติมจึงพบว่าในภาพจิตรกรรม สตรีในยุคนี้มีความนิยมสวมเสื้อคลุมยาว (shan) ซึ่งแขนเสื้อมักกว้างประมาณ 1.3 เมตร ตัดเย็บมาจากผ้าเนื้อบางโปร่งแสงซึ่งประดับลวดลายที่หรูหรางดงาม สตรีสูงศักดิ์ในสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางจนถึงตอนปลาย มีความนิยมสวมใส่เสื้อคลุมลักษณะนี้ เพื่อที่แสดงออกถึงความสง่างามเสริมท่วงท่ากรุยกราย เช่นเดียวกับผ้าคลุมไหล่ และแสดงความมีฐานะของตน คลุมทับกระโปรงที่มีขอบเอวสูงสวม

[25]Zhou Xun. **5000 years of Chinese costumes**, (Hong Kong: China Books, 1988) ,P 98.

ขึ้นมาคลุมถึงอก เป็นชุดเปิดอกหรือกระโปรงเกาะอก[26] (รูปที่ 24) อย่างในภาพจิตรกรรม ภาพ *Beauties Wearing Flowers* ของ Zhou Fang (รูปที่ 25) แต่ที่ไม่ปรากฏชัดเจนในประติมากรรมถังซานฉ่ายนั้น อาจเป็นเพราะข้อกำจัดทางการผลิตงานประติมากรรม จึงไม่สามารถแสดงความโปร่างบางของเสื้อคลุม แต่แสดงออกถึงความกรุยกรายเช่นเดียวกัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ 22 *the Spring Outing of the Tang Court* โดย Zhang Xuan

ที่มา: Quora Contributor. **What Period of History Do Chinese People Most Admire?** เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงได้จาก http://www.slate.com/blogs/quora/2015/01/14/what_period_of_chinese_history_do_chinese_most_admire.html

[26] **เครื่องแต่งกายสมัยสุย ถัง และสมัยห้าราชวงศ์**, เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2559, เข้าถึงได้จาก http://th.rivermk.com /mgh 1003/ a811.html https:// zhanglipan.wordpress.com.

รูปที่ 23 จิตรกรรม ภาพสตรีสูงศักดิ์อยู่ในชุดของชาวหุยหู บนผนังถ้ำ Yu lin ที่มณฑลกานซู่

ที่มา: Zhou Xun. **5000 years of Chinese costumes**. (Hong Kong: China Books, 1988). P 98

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ 24 ภาพจำลองเสื้อคลุม ชาน ของสตรีในสมัยราชวงศ์ถัง

ที่มา: Zhou Xun. **5000 years of Chinese costumes** (Hong Kong: China Books, 1988). P 94.

รูปที่ 25 *Beauties Wearing Flowers* โดย Zhou Fang

ที่มา: Buddhachannel Eng. **Zhou Fang**. เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2558 เข้าถึงได้จาก http://www.buddhachannel.tv/portail/spip.php?

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2.2 ทรงผมและเครื่องประดับ

สตรีมีความนิยมทำผมเป็นมวย และมีความคิดสร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบ เช่น ทรงมวยครึ่งหัว ทรงกากบาท ทรงสองห่วง ทรงปีกหงส์ ทรงยอดเอียง และทรงอุยกูร์ เป็นต้น ลักษณะเด่นของทรงผมสมัยนี้คือ มีขนาดสูง กว้างใหญ่ ขณะจัดแต่งทรงผมอาจใช้ผมปลอมหรือผมปลอมที่จัดทรงแล้วมาประดับเพิ่ม โดยมีปิ่นโลหะตกแต่งให้สวยงามยิ่งขึ้น (รูปที่ 26) และมีการทาสีตกแต่งใบหน้าชัดเจนโดยนิยมแต้มจุดลักยิ้มที่ข้างแก้ม (Mianye) และติดดอกไม้โลหะหรือแต้มสีเป็นรูปดอกไม้ที่ระหว่างคิ้วทั้ง 2 ข้าง (Huadian)[27](รูปที่ 27, 28) เครื่องประดับ เครื่องหอม เครื่องสำอางค์เหล่านั้นเป็นสิ่งของที่มาจากต่างแดน เช่น เครื่องประดับทองคำจากเปอร์เซีย ปิ่นหยกจากโคทาน สร้อยคออำพันจากบอลข่าน พลอยจากพม่า[28] เครื่องสำอางค์สีแดงจากฟู่ฟาน และทรงผมมวยสูงที่มีมากมายหลายแบบอย่างสตรีชานเมืองตุนหวง

[27]Zhou Xun, **5000 years of Chinese costumes**, (Hong Kong: China Books, 1988), P 86.

[28]รักษ์ ธรรมิสรา, **เส้นทางสายไหม**, (กรุงเทพฯ: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์, 2545), หน้า 116.

รูปที่ 26 ปิ่นปักผมทองคำ

ที่มา: Paul. **Xi'an. Shaanxi and the terracotta army. (New York : W.W. Norton, 2005). P 173**

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

รูปที่ 27 จิตรกรรม ภาพสตรีมีทรงผมมวยสูงตกแต่งด้วยปิ่น ตกแต่งใบหน้าด้วยโทนสีแดง ในสุสาน Astana สมัยราชวงศ์ถัง

ที่มา: Gao Chunming. **Chinese dress & adornment through the ages**. (China: CYPI, 2010). P 174

รูปที่ 28 ประติมากรรมถังซานฉ่าย สตรีในสมัยราชวงศ์ถังยุตปลายที่ตกแต่งหน้าผากด้วยดอกไม้

ที่มา: **Chinese ceramics, Han Tang dynasty** หน้า 187

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาวิทยาศาสตร์

การแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางถึงตอนปลายเป็นไปในลักษณะเดียวกัน และจะส่งอิทธิพลให้กับช่วงเวลาต่อมา คือ สมัย 5 ราชวงศ์ 10 อาณาจักร โดยมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย แต่สตรีจีนยังคงมีความนิยมในการสวมเสื้อคลุมแขนยาวตัวสั้นกับกระโปรงยาวเอวสูง และการสวมเสื้อคลุมโปร่งบางทับกระโปรงที่มีเอวสูงจนคลุมตั้งแต่เหนือออกลงมาเช่นกัน[29]

จากที่กล่าวไปข้างต้นจะเห็นได้ว่า ชาวต่างชาติมีอิทธิพลกับวัฒธรรมจีนเป็นอย่างมากในช่วงสมัยราชวงศ์ถัง ซึ่งแม้ชาวฮั่นจะเลือกรับวัฒนธรรมเข้ามาปรับปรุงวิถีชีวิตของตน แต่ยังคงมีความเป็นชาวฮั่นให้เห็นอยู่อย่างชัดเจน และจากหลักฐานทางงานศิลปกรรมที่ปรากฏสะท้อนภาพของผู้หญิงออกมามากมาย ทำให้เห็นบทบาทความสำคัญของผู้หญิงในสังคมชนชั้น มีอิสระทางความคิด การรับและการแสดงออก จึงสามารถออกแบบสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย รวมถึงทรงผม และการตกแต่งใบหน้าได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งจะกล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพัฒนาการที่หลากหลายของเครื่องแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังในบทถัดไป

[29]Zhou Xun, **5000 years of Chinese costumes**, (Hong Kong: China Books, 1988), P 77.

บทที่ 4

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพัฒนาการการแต่งการสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถัง

จากการศึกษาเครื่องแต่งกายของสตรีจีนในสมัยราชวงศ์ถังจากประติมากรรมถังซานฉ่าย ประกอบกับประติมากรรมรูปแบบอื่นและภาพจิตกรรมร่วมสมัย ทำให้สามารถเห็นรูปแบบและพัฒนาการแต่งกายได้ว่าแบ่งเป็น 2 ยุค คือยุคต้น (ศตวรรษที่ 7) และยุคปลาย (ปลายศตวรรษที่ 7-ศตวรรษที่ 9) กล่าวคือยุคต้นได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกายของราชวงศ์สุย ในขณะที่ยุคปลายนั้นมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนารูปแบบให้หลวมและกว้างขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งยังเปิดเผยให้เห็นร่างกายช่วงบนมากกว่าที่แล้วมา นอกจากนี้ยังมีความนิยมในการแต่งกายอย่างบุรุษอย่างแพร่หลาย ซึ่งการแต่งกายในยุคปลายของราชวงศ์ถังนี้ ถือเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์จีน จากการศึกษาเพิ่มเติมจึงพบว่ามีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพัฒนาการการแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังคือ การติดต่อกับชาวต่างชาติ และการเปิดกว้างของชนชั้นนำ

1. การติดต่อกับชาวต่างชาติ

เมื่อพิจารณาดูเครื่องแต่งกายของสตรีจีนสมัยราชวงศ์ถังจากประติมากรรมถังซานฉ่าย ประกอบกับประติมากรรมรูปแบบอื่นและภาพจิตกรรมร่วมสมัย ทำให้เห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นมีพื้นฐานจากสังคมเศรษฐกิจที่ดี ทำให้รูปลักษณ์ของสตรีในงานศิลปกรรมในสมัยราชวงศ์นี้พัฒนาจากผอมบางมาเป็นอวบอ้วนสมบูรณ์ ดูมีน้ำมีนวล อิ่มเอิบไปด้วยความสุข เครื่องแต่งกายมีความประณีต สวยงามมากขึ้น และมีอิทธิพลของชาวต่างชาติเข้ามาปรากฏให้เห็นเป็นความนิยม

ตั้งแต่ช่วงที่ “หลี่ยวน” ยังเป็นแม่ทัพและขุนนางชั้นสูงของราชสำนักสุย มีอำนาจปกครองเขตแดนอยู่ที่บริเวณชายแดนตะวันตก จึงมีโอกาสเปิดสัมพันธไมตรีกับชนเผ่าเติร์กเร่ร่อนกลุ่มหนึ่ง เรียกว่าเผ่า “กกเติร์ก (Gokturk)” ซึ่งมีอิทธิพลบริเวณที่ราบ สเต็ปป์ทางตอนเหนือ และด้วยการเจริญสัมพันธไมตรีนี้จีนจึงรอดพ้นจากการรุกรานของพวกเติร์กที่มักเข้ามาโจมตีตามแนวชายแดนอยู่เสมอๆ ส่งผลหลี่ยวนกลายเป็นขุนนางผู้ทรงอิทธิพลอย่างมาก ทำให้ต่อมาสามารถสถาปนา “ราชวงศ์ถัง”และขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิถังเกาจู (Gao Zu) ในปี ค.ศ. 618[30]

[30]ดวงธิดา ราเมศวร์, **จีน อารยธรรมยิ่งใหญ่แต่โบราณแห่งตะวันออก**, (กรุงเทพฯ: แพรธรรม, 2553), หน้า 188.

จักรพรรดิองค์ต่อมาถังไท่จง จักรพรรดิองค์ที่ 2 แห่งราชวงศ์ถัง (629-649) ทรงเป็นฮ่องเต้ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถในทุกๆ ด้าน และทำให้อาณาจักรจีนกลับมาสู่ความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น ทรงปราบปรามพวกเติร์ก แผ่กระจายอำนาจกว้างไกลจรดเขตเปอร์เซีย ทั้งที่ได้มาจากการศึกและการเจริญสัมพันธไมตรีความพระองค์จึงได้รับการขนานนามให้เป็น “เทียนเค่อหาน (Tian Kehan)” อันมีความหมายว่า “ข่านแห่งสวรรค์”[31] ซึ่งเป็นนามที่พวกเติร์กเผ่าเร่ร่อนต่างๆ เรียกพระองค์เช่นนี้ในหมู่ชนเผ่าเร่ร่อนด้วยกัน เนื่องจากกิตติศัพท์ในการเอาชัยชนะเหนือพวกเติร์กได้สำเร็จ ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่าสาเหตุที่พระองค์ได้รับพระนามเช่นนี้ อาจเป็นเพราะพระมารดาของพระองค์มีเชื้อสายชาวเติร์ก หรืออาจสืบสายมาจากบรรพบุรุษที่เคยเป็นชนเผ่าเร่ร่อนตั้งแต่สมัยราชวงศ์จิ้นในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ เช่นเดียวกับจักรพรรดิถังเกาจูพระราชบิดา อีกทั้งพระจริยะของพระองค์ที่มีความเป็นกันเองกับขุนนาง มีพระปรีชาสามารถในการศึกบนหลังม้า การยิงเกาทัณฑ์ ทรงมีทรรศนะที่เปิดกว้าง มีความสนพระทัยในวัฒนธรรมต่างชาติ และไม่ถือสาเรื่องเพศ[32]

เพื่อความสงบสุขและความสัมพันธ์อันดีงาม ราชสำนักถังจึงได้ส่งคณะทูตเดินทางไปฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ ที่เคยติดต่อมาตั้งแต่ในสมัยราชวงศ์ฮั่น เจริญสัมพันธ์ทั้งการค้าและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมิได้ขาด จึงมีการพระราชทานพระราชธิดาแก่ประมุขเผ่าต่างๆ ดังเช่น เจ้าหญิงเหวินเฉิง ที่จักรพรรดิถังไท่จงได้โปรดพระราชทานให้กับประมุขธิเบต หรือกู่ฟาน ที่ได้ส่งคณะทูตมาสู่ขอเจ้าหญิงไปเป็นราชินี[33] ประมุขเหล่านั้นต่างถือว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ซึ่งถือเป็นการผูกสัมพันธไมตรีที่ยั่งยืนแน่นแฟ้น การยอมรับซึ่งกันและกันเปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมจีนสู่ภายนอก และขณะเดียวกันก็สร้างความยำเกรงแก่เผ่านั้นๆ เช่นกัน

ความเป็นเอกภาพทางการเมืองการปกครองส่งผลให้เกิดความปลอดภัย ความสงบสุข และความมั่นใจสู่อาณาจักรถังมายาวนาน เหล่านักเดินทางบนเส้นทางสายไหมมาค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า และอาศัยอยู่ในเมืองฉางอาน ที่มีความหลากหลายของเชื้อชาติและศาสนา พ่อค้าวาณิช ช่างฝีมือ ตลอดจนศิลปินแขนงต่างๆ จากสินค้าที่พวกเขานำมาค้าขาย และกิจการที่ไปได้ดี ทำให้ชาวต่างชาติมีภาพลักษณ์ของความร่ำรวย โดยเฉพาะชาวซ็อกเดีย ซึ่งเป็นคนอิหร่านและมีบทบาทสำคัญในการค้าบนเส้นทางสายไหม และเป็นผู้ก่อตั้งชุมชนผู้อพยพที่มีอิทธิพลที่สุดในจีนยุคราชวงศ์ถัง

---

[31] ดวงธิดา ราเมศวร์, **จีน อารยธรรมยิ่งใหญ่แต่โบราณแห่งตะวันออก**, (กรุงเทพฯ: แพรธรรม, 2553), หน้า 193.

[32] เสียง เสถียรสุต, **ประวัติวัฒนธรรมจีน**, (กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก, 2544), หน้า 170.

[33] เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

นอกจากนี้ชาวต่างชาติแม้แต่เชลยศึก หากมีความรู้ความสามารถก็สามารถเข้ารับราชการได้เช่นเดียวกับชาวจีนฮั่น และสามารถก้าวเข้าสู่ตำแหน่งสูงได้ ดังเช่น อันลู่ซาน หรือ อัน ร็อกห์ซาน[34] ผู้มีบิดาเป็นชาวซ็อกเดียและมีมารดาเป็นชาวเตอร์กิช ได้ตั้งตัวจากการเป็นผู้จัดหาซื้อม้าให้กับกองทัพจีน จนได้ก้าวขึ้นเป็นนายพลผู้ดูแลสายการบังคับบัญชาทางทหาร 3 สาย มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนางสนมหยางกุ้ยเฟยจนเกิดข่าวลือว่ามีความสัมพันธ์รักใคร่กับนาง มีอำนาจทางการทหารมากมายจนสามารถก่อกบฏขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิถังเสียนจงเมื่อปี ค.ศ. 756

จากที่กล่าวไปข้างต้นทำให้เห็นว่าชาวต่างชาติในมุมมองของชาวจีน ตั้งแต่ช่วงต้นราชวงศ์ถังในช่วงศตวรรษที่ 7 จนถึงการก่อกบฏของอันลู่ซานในรัชสมัยถังเสียนจง ช่วงกลางศตวรรษที่ 8 นั้น ถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปของการเมืองการปกครอง เมื่อเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองฉางอานภายใต้การปกครองของราชสำนักถัง นำพาสินค้า ความร่ำรวย ศิลปวัฒนธรรม วิทยาการมาแลกเปลี่ยน เป็นเฟืองสำคัญในระบบเศรษฐกิจของอาณาจักรถัง อีกทั้งตระกูลผู้ปกครองก็มีเชื้อสายชาวต่างชาติ ชาวจีนผู้มีความทระนงในอารยธรรมความเจริญของตนจึงมีความชื่นชม และเปิดรับวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามมองชาวต่างชาติอย่างเป็นมิตร มีอารยะ ไม่ใช่ชาวป่าเถื่อนเช่นที่แล้วมา เช่นเดียวกับเครื่องแต่งกายของสตรีจีนที่พบในประติมากรรมถังซานฉ่าย เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกถึงการรับวัฒธรรมต่างชาติเข้ามาประยุกต์เข้ากับวัฒธรรมจีน เป็นแรงบันดาลใจ ทำให้เกิดความนิยมแบบใหม่ โดยเฉพาะ การแต่งกายอย่างบุรุษ ที่แสดงให้เห็นถึงแนวความคิด การแสดงออก ความเป็นอิสระ ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ถัง

เมื่อกล่าวถึงสมัยนิยมแล้ว วัฒนธรรมของชาวต่างชาติแม้ไม่ใช่เป็นสิ่งแปลกใหม่เพราะเส้นทางสายไหมนั้นมีการเดินทางค้าขายไปมาหาสู่กันระกว่างจีนกับโลกทางฝั่งตะวันตกมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น แต่มีความหลากหลายและกว้างไกลมากกว่า วิทยาการใหม่ของโลกทางฝั่งตะวันตกก็พัฒนามากขึ้น ช่างชาวจีนได้รับแรงบันดาลใจจากงานเหล่านั้นมาสร้างสรรค์ ความสวยงามแปลกตา โดยเฉพาะงานเครื่องประดับจากเปอร์เซีย และเสื้อผ้าอย่างชาวเติร์ก หรือชาวอุยกูร์ จึงได้รับความสนใจจากชนชั้นสูง ซึ่งสตรีนั้นชื่นชอบการตกแต่งตัวเองให้สวยงามอยู่แล้ว ช่างจึงสามารถสร้างผลงานที่มีคุณภาพในราคาสูงได้ และสามารถสร้างผลงานลักษณะใกล้เคียงกันในราคาอีกระดับหนึ่งเพื่อผู้ซื้อทั่วไป ดังนั้นการแต่งกายหรือการประดับเครื่องประดับตกแต่งที่มีราคาสูง จึงเป็นการแสดงออกถึง

[34]แฮนเซน, วาเลอรี, นงนุช สิงหเดชะ (แปล), **พลิกประวัติศาสตร์ เส้นทางสายไหม**, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), หน้า 248.

ระดับฐานะ ความร่ำรวย และดูเป็นผู้มีรสนิยมดี ยิ่งถ้าหากเป็นสิ่งของจากแดนไกลยิ่งเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้านั้นและผู้เป็นเจ้าของ

สตรีในระดับเดียวกันโดยเฉพาะชนชั้นสูงมีการแข่งขันกันทางความงาม จึงมีความต้องการเสริมเพิ่มเติมความสวยงามให้กับตนเองจากการแต่งกายอยู่เสมอ การนำสมัยก่อให้เกิดการตาม การแพร่หลาย รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนา การแต่งกายอย่างชาวจีนทั่วไปในยุคก่อนกลายเป็นสิ่งสามัญธรรมดา จึงเกิดการคิดสร้างสรรค์โดยการใช้เสื้อคลุมและผ้าคลุมที่กว้างขึ้น ให้กรุยกราย สง่างามมีเสน่ห์ นอกจากเสื้อผ้าแล้ว ได้มีการเลือกสรรความสวยงามจากภายนอกเข้ามาประยุกต์เพิ่มเติมดังเช่น การแต้มหน้าผากด้วยจุด ดอกไม้ หรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนอย่างสตรีอินเดีย การแต่งหน้าให้แดงอย่างสตรีถู่ฟาน และทรงผมมวยที่มีมากมายหลายแบบ[35]

ความนิยมในเครื่องแต่งกายที่ได้รับอิทธิพลจากชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาตามเส้นทางสายไหมที่จีนนำมาประยุกต์นั้น ได้รับความนิยมตั้งแต่ชายแดนฝั่งทิศตะวันตกสู่นครหลวง ดังที่พบประติมากรรมสลักจากไม้ เป็นหญิงสาวที่ไว้ทรงผมเป็นมวยสูง ใบหน้าแต่งแต้มด้วยสีแดง รวมทั้งดอกไม้ที่วาดเหนือคิ้ว สวมเสื้อที่มีลายนกหันข้างล้อมรอบด้วยไข่มุกตามลวดลายแบบเปอร์เซีย ในขณะเดียวกันก็คลุมผ้าคุลมไหล่ที่โปร่งเบาอย่างสตรีชาวจีน จากสุสานที่ Astana (รูปที่ 29) ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับการแต่งกายของสตรีในเมืองหลวง[36] และได้รับความนิยมทั้งจากชนชั้นสูงและสามัญชน

ใน“The New Book of Tang” ซึ่งเป็นงานเขียนในศตวรรษที่ 9 ว่าด้วยประวัติศาสตร์ราชวงศ์ถังมีพื้นฐานจาก “The Old Book of Tang” ที่เขียนในสมัยราชวงศ์ถัง ได้กล่าวถึงรัชกาลแรกของจักรพรรดิถังเสียนจงไว้ว่า ทั้งชนชั้นสูงสามัญชนต่างก็มีความชื่นชอบในการสวมชุดและหมวกของชาวต่างชาติ จึงเห็นได้ว่าในสมัยราชวงศ์ถังตอนกลาง ช่วงศตวรรษที่ 8 มีผู้ที่ชื่นชอบในวัฒนธรรมชาวต่างชาติมากมาย แม้แต่นิยามความงามของรูปร่างสตรีที่อวบอ้วน อาจมาจากความชื่นชมในรูปร่างของสตรีเอเชียกลางหรือชาวอินเดียก็เป็นไปได้[37]

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

[35] Steele, Valerie**, China chic: East meets West**, (New Haven: Yale University Press, 1999), P 110.

[36] แฮนเซน, วาเลอรี, นงนุช สิงหเดชะ (แปล), **พลิกประวัติศาสตร์ เส้นทางสายไหม**, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), P 384.

[37] Steele, Valerie, **China chic: East meets West**, (New Haven: Yale University Press, 1999), P 111.

สิ่งแปลกใหม่จากต่างชาติเป็นที่นิยมในชนชั้นสูงและกลุ่มคนที่ร่ำรวยนอกจากการแต่งกายแล้ว ยังมีความนิยมในอาหารของชาวเติร์ก ดนตรีของชาวอุยกูร์ ระบำหมุนตัวของชาวซ็อกเดีย และกีฬาบนหลังม้าอย่างโปโลที่รับมาจากชาวเปอร์เซียอีกด้วย[38]

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

รูปที่ 29 ภาพประติมากรรมไม้แกะสลัก สตรีในช่วงสมัยราชวงศ์ถัง จากสุสานใน Astana

ที่มา: แฮนเซน วาเลอรี. นงนุช สิงหเดชะ (แปล). **พลิกประวัติศาสตร์ เส้นทางสายไหม**. (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557). หน้า 384

2. การเปิดกว้างของชนชั้นนำ

การล่มสลายของราชวงศ์สุยคือบทเรียนที่ดีที่สุดที่จักรพรรดิราชวงศ์ถังต้องศึกษา เพื่อที่ว่าจักรพรรดิราชวงศ์ถังจะได้ปกครองอาณาจักร ไม่ซ้ำรอยความผิดพลาดอย่างที่จักรพรรดิราชวงศ์สุยได้เคยผิดพลาดมาแล้ว จักรพรรดิราชวงศ์ถังจึงได้มีนโยบายการปกครองที่เปิดกว้าง ด้วยผู้ปกครองจะต้องไม่กระทำการที่เป็นการสุดขั้ว ไม่ว่าจะด้านใดด้านหนึ่ง ด้วยการกดขี่ขูดรีดจนประชาชนไม่อาจอดทนต่อไปได้ ผู้ปกครองจำเป็นต้องปกครอง

[38]Steele, Valerie, **China chic: East meets West**, (New Haven: Yale University Press, 1999), P 104.

ประชาชนด้วยความอลุ่มอล่วย[39]และเป็นรากฐานของความอิสระและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสมัยราชวงศ์ถัง ทั้งการค้าขาย การนับถือศาสนา ไปจนถึงการแต่งกาย

ในสมัยจักรพรรดิถังเกาจู พ.ศ. 624 ได้มีการกำหนดถึงสี และเนื้อผ้าที่สตรีสามารถสวมใส่ได้ตามระดับขั้นขุนนางของสามี และลูกชาย หรือต่ำกว่า กล่าวคือหากสามีและลูกชายเป็นขุนนางตั้งแต่ระดับ 5 และสูงกว่านั้น จะใส่เสื้อคลุมสีม่วงจากผ้าไหมปักลาย หากเป็นขุนนางตั้งแต่ระดับ 9 และสูงกว่านั้น จะใส่เสื้อคลุมสีแดง ขุนนางที่ระกับต่ำกว่าระดับ 9 และสามัญชนทั่วไปห้ามใช้ผ้าไหมสีแดงทอลายทแยง ผ้าไหมโปร่างบาง ผ้าไหมแพร รวมทั้งห้ามสวมรองเท้าสีเขียว เหลือง แดง ขาว หรือดำ แต่โลกเสรีที่เปิดกว้างในราชวงศ์ถังนั้นทำให้เมื่ออยู่นอกราชสำนักแล้วทั้งบุรุษและสตรีต่างไม่ค่อยสนใจจะปฏิบัติตามระเบียบนั้น แต่งกายกันอย่างตามอย่างรสนิยมของตน ไม่เพียงแต่ชนชั้นสูง ขุนนางเท่านั้น แต่รวมถึงสามัญชนคนทั่วไปด้วย[40]

การประพฤติปฏิบัติตนตามสถานะชนชั้น ซึ่งครอบคลุมไปจนถึงเรื่องเครื่องแต่งกายอันบ่งบอกสถานะของผู้สวมใส่ เป็นวัฒนธรรมที่เคร่งครัดของจีนสืบต่อมาจากราชวงศ์ฮั่นตามลัทธิหยู ซึ่งมาจากคำสอนของขงจื้อ จวบจนถึงราชวงศ์ถัง พื้นฐานขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อปฏิบัติต่างๆ ยังคงเป็นไปตามคำสอนของขงจื้อ รวมทั้งใช้ในการสอบเข้ารับราชการ จึงเป็นหลักในการศึกษาของชนชั้นสูง บัณฑิต ผู้มีความรู้ต่างๆ[41]ซึ่งลัทธิหยูนั้นยกย่องบุรุษเป็นใหญ่ สตรีอยู่ภายในอาณัติของบิดาและหากแต่งงานออกเรือนไปแล้วต้องอยู่ในอาณัติของสามี และหากมีบุตรชายก็ต้องอยู่ในอาณัติของลูกชาย ด้วยเหตุผลว่าบุรุษมีความเข้มแข็ง กระตือรือร้น ในขณะที่สตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ เฉื่อยชา

สมัยราชวงศ์ฮั่น มีหนังสือชื่อ “หนี่เจี้ย” (คำเตือนหญิง) เขียนโดย ปานเจา ซึ่งเป็นสตรี มีอิทธิพลต่อความคิดของคนจีนในยุคฮั่นตะวันออกและยุคต่อๆมาเป็นอย่างมากและลึกซึ้งกว้างไกลที่สุดด้วยเหมือนกัน จนกลายเป็นบรรทัดฐานความเป็นกุลสตรีตามทรรศนะของลัทธิหยูไป คือ ต้องมีกริยามารยาทเรียบร้อย รักนวลสงวนตัว วางตัวสงบเสงี่ยม อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน ถึงแม้เธอจะสนับสนุนให้ผู้หญิงมีโอกาสเล่าเรียนหาความรู้ แต่จุดประสงค์ในการศึกษาเล่าเรียนของผู้หญิงคือสอนให้ผู้หญิงรู้ว่า ผู้ชายสูงส่งแต่ผู้หญิงต่ำต้อย โดยเธอได้กล่าวเตือน

---

[39] ทวีป วรดิลก, **ประวัติศาสตร์จีน,** (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2538), หน้า 272.

[40]BuYun Chen, **Dressing for the Times: Fashion in Tang Dynasty China (618-907)**, Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Graduate School of Arts and Sciences COLUMBIA UNIVERSITY, 2013, P 173.

[41] เพ็ชรี สุมิตร, **ประวัติอารยธรรมจีน**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), P 147.

ผู้หญิงซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่าต้องเชื่อฟังและอยู่ในอาณัติของผู้ชายโดยเด็ดขาดสมบูรณ์ ดังนั้นผู้คนในหลายยุคหลายสมัยหลังจากนั้น จึงต่างยกย่องหนังสือเล่มนี้ว่า เป็นแบบอย่างอันทรงเกียรติสำหรับผู้หญิง และหนังสือเล่มนียังมีอิทธิพลให้กับคนรุ่นหลังๆได้เขียนหนังสือแนวนี้ออกมา เช่น เฉินฟูเหยิน ได้เขียน “หนี่เสี้ยวจิง” [42](ความกตัญญูของหญิง) ในสมัยราชวงศ์ถัง แต่ไม่ใช่กับทุกคนที่รู้สึกมีความสุขหรือพึงพอใจกับข้อจำกัดของสตรีที่ถูกกดขี่เช่นนี้

สังคมจีนในสมัยราชวงศ์ถังมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างมากขึ้นสำหรับสตรี ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังตอนต้น ซึ่งอาจเป็นเพราะชนชั้นนำมีเชื้อสายจากชาวต่างชาติอยู่ด้วย ความเคร่งครัดในเรื่องของการยึดถือคำสอนของขงจื้อจึงไม่ได้เข้มข้นนัก อีกทั้งยังมีศาสนาอื่นปะปนกันอยู่ในอาณาจักร โดยเฉพาะเต๋าและพุทธ ประกอบกับนโยบายเปิดกว้างของจักรพรรดิที่มีเชื้อสายชาวเติร์ก ซึ่งมีลักษณะของความเท่าเทียมกันของทั้ง 2 เพศ[43]ทำให้สตรีสามารถแต่งงานใหม่ได้ หรือสามารถขี่ม้าเล่นโปโล หรือเข้าไปมีบทบาททางการเมืองจนถึงขั้นขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดินีจีนได้ ซึ่งขัดกับหลักคำสอนเรื่องการวางตัวของสตรีที่ควรวางตัวสงบเสงี่ยมเรียบร้อย ไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจของบ้านเมืองที่ถือเป็นกิจของบุรุษในคำสอนของขงจื้อ

สมัยราชวงศ์ถังสตรีสามารถเปิดเผยเรือนร่างได้มากขึ้น ดังที่เห็นจากเครื่องแต่งกายในยุคปลายที่เผยให้เห็นไหล่ แผ่นหลัง หรือหน้าอก ใต้ผ้าคลุมผืนบาง ซึ่งไม่มีทางเกิดขึ้นได้ในยุคที่สังคมจีนเคร่งครัดเรื่องระเบียบการประพฤติปฏิบัติตน ที่สำคัญคือสตรีมีความนิยมสวมชุดหูฝู ซึ่งมีพื้นฐานมาจากชุดบุรุษชาวเอเชียกลาง ในคำสอนของขงจื้อมีระบุว่าห้ามผู้ชายและผู้หญิงแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายของเพศตรงข้าม[44]ดังนั้นการแต่งกายอย่างบุรุษจึงเป็นการแสดงออกถึงการก้าวออกจากข้อจำกัดกฎเกณฑ์ระหว่างเพศที่ชัดเจน และสื่อได้ว่าสตรีมีความแตกต่างกับบุรุษเพียงภายนอก แต่มีความสามารถไม่ได้ด้อยไปกว่ากันเลยหากสังคมให้อิสระและเปิดโอกาสให้กับสตรีได้แสดงออกถึงความสามารถเหล่านั้น สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ชีวิตของสตรีที่มีความสุขจากอิสระที่มีมากกว่าเดิมที่แล้วมาในสมัยราชวงศ์ถัง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ศูนย์วิทยทรัพยากร

[42]อดุลย์ รัตนมั่นเกษม, **เรื่องเพศในวัฒนธรรมจีน 4,000 ปี**, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ,2548), หน้า 176.

[43]เสียง เสถียรสุต, **ประวัติวัฒนธรรมจีน**, (กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก, 2544), หน้า 160.

[44] Hua, Mei, **Chinese clothing**, (China: China Intercontinental Press, 2004), P 38.

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องรูปแบบและพัฒนาการของเครื่องแต่งกายสตรีในสมัยราชวงศ์ถังจากประติมากรรมถังซานฉ่าย ในฐานะหมิงฉี้ งานประติมากรรมที่คาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์กับผู้วายชนม์ในปรโลก ทั้งคน ข้าทาส บริวาร นักดนตรี นักเต้นรำ ให้ความบันเทิงขับกล่อม สัตว์เลี้ยงหรือไว้ใช้งาน ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวก และให้วิญญาณนั้นอยู่อย่างมีความสุข โดยศึกษาร่วมกับประติมากรรมรูปแบบอื่นและภาพจิตรกรรมร่วมสมัยเดียวกันนั้น เป็นไปเพื่อช่วยอธิบายและเติมเต็มประวัติศาสตร์ ด้วยเพราะเครื่องแต่งกายเป็น 1 ในปัจจัย 4 ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของคน จึงสามารถสรุปได้ดังนี้

นโยบายทางการเมืองการปกครองในสมัยราชวงศ์นั้นเน้นไปที่การสร้างแผ่นดินจีนให้เป็นปึกแผ่น เจริญรอยตามการสร้างอาณาจักรเช่นเดียวกับราชวงศ์สุย ทั้งการขุดคลองเชื่อมจีนทางภาคเหนือและจีนภาคใต้สำเร็จ อีกทั้งยังสร้างความเป็นเอกภาพให้กับอาณาจักร จากการศึกษาประติมากรรมถังซานฉ่ายทำให้เห็นได้ว่า ในระยะแรกวัฒนธรรมการแต่งกายก็เจริญรอยตามราชวงศ์สุยเช่นเดียวกัน ในช่วงศตวรรษที่ 7 กล่าวคือสตรีในสมัยราชวงศ์ถังตอนต้น สวมเสื้อตัวสั้นผ่าหน้า สาบเสื้อขวาทับซ้าย แขนแคบยาว ที่เรียกว่า “หรูชุน” (ruqun) ทับกระโปรงที่มีขอบสูงขึ้นมาถึงเหนืออกผูกไว้ใต้รักแร้ โดยบริเวณคอเสื้อและปลายแขนเสื้อตกแต่งด้วยลายดิ้นทองหรือประดับด้วยงานปัก หรือปักลายด้วยผ้าตาดสีแดง และมีความนิยมในการสวมเสื้อคลุมตัวสั้น แขนสั้น ที่เรียกว่า “ป้านปี้” (banbi) ทับไว้ด้านบนสุด โดยมีผ้าคลุมไหล่เสริมเพิ่มความกรุยกราย สง่างาม ในเรื่องของทรงผมนั้นเป็นมวยสูง หรือสวมหมวกที่รับวัฒนธรรมการสวมหมวกนี้มาจากชนกลุ่มน้อยทางตะวันตก แต่หมวกลดความนิยมลงไปเมื่อสตรีเหล่านั้นต้องการให้เห็นถึงมวยผมที่ผ่านการแต่งมาอย่างตั้งใจของเธอ

มาถึงสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางถึงตอนปลายในช่วงปลายศตวรรษที่ 7-9 นั้น จัดว่าอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เนื่องจากมีลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือความแคบยาวของหรูชุนนั้นได้พัฒนาเป็นชุดหลวมคอเสื้อและแขนเสื้อกว้างขึ้นมาก เสื้อคลุมแขนยาวเป็นเสื้อคลุมที่ตัดเย็บจากผ้าไหมโปร่งบางเนื้อดี ช่วยเพิ่มเสน่ห์ความเย้ายวนตาจากการคลุมสวมทับแทนเสื้อเหนือกระโปรงเอวสูงที่คลุมมาถึงอก ประกอบกับผ้าคลุมไหล่ช่วยเพิ่มเสน่ห์ให้กับผู้สวมใส่มากขึ้นอีก นอกจากนี้ยังมีความนิยมในเครื่องแต่งกายของชาวต่างชาติอย่าง หูฝู (Hufu) ที่เป็นการแต่งกายเลียนแบบบุรุษ รวมไปถึงเครื่องแต่งกายอย่างสตรีชั้นสูงชาวอุยกูร์ก็ได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในงาน

ศิลปกรรมยังพบทรงผมเป็นมวยที่หลากหลายตามแต่เจ้าของเรือนผมจะปรารถนา และปรากฏสีสันการตกแต่งใบหน้าที่แปลกตาโดยนิยมแต้มจุดลักยิ้มที่ข้างแก้ม (Mianye) และติดดอกไม้โลหะหรือแต้มสีเป็นรูปดอกไม้ที่ระหว่างคิ้วทั้ง 2 ข้าง (Huadian)

เมื่อพิจารณาดูแล้วจะพบว่าในช่วงสมัยราชวงศ์ตอนกลางถึงตอนปลาย มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความหลวม ความกว้าง และรูปแบบที่แปลกไปจากขนบธรรมเนียมจีนที่อยู่บนลัทธิหยูตามคำสอนของขงจื้อ ในเรื่องของภาพลักษณ์ของสตรีในสังคมจีนที่แสดงออกถึงการต่อต้านคำสอนเรื่องการวางตัว สงบเสงี่ยม เรียบร้อย เมื่อสตรีชั้นสูงสวมใส่เสื้อคลุมที่โปร่งบางจึงเผยให้เห็นไหล่และแผ่นหลัง แม้ไม่ชัดเจน แต่ไม่ใช่วิสัยของกุลสตรีที่ควรพึงกระทำ เช่นเดียวกับการสวมชุดของบุรุษแสดงออกถึงความไม่ใส่ใจ เคร่งครัด ในเรื่องชนชั้นของเพศหญิงที่ต่ำต้อยกว่าเพศชายอีก

ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพสังคมในสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองถือเป็นยุคทองของจีน ทั้งความมีเสถียรภาพทางการปกครอง เศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นเรื่อยๆ ชาวเมืองอยู่ดีกินดีมีใบหน้าอิ่มเอิบ นิยามความสวยของราชวงศ์ถังคือสตรีรูปร่างอวบอ้วน แสดงถึงความสมบูรณ์ ซึ่งชีวิตอันมีความสุขเป็นไปตามตามความนิยมของการค้า การเดินทาง และการเดินทางแสวงบุญบนเส้นทางสายไหมนั่นเอง เพราะไม่ใช่เพียงพ่อค้าวาณิชนักเดินทาง แต่เส้นทางสายไหมยังเต็มไปด้วยแหล่งอารยธรรมที่ส่งผ่านถึงกัน ซึ่งจีนเองได้รับมาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเอง สิ่งของสวยงามแปลกตาจากแดนไกลเป็นที่หมายปองของชนชั้นสูงไปจนถึงสามัญชน เพราะบ่งบอกได้ถึงรสนิยมที่ขึ้นชื่อว่าดีและความสามารถในการครอบครองสิ่งเหล่านั้น

นโยบายทางการเมืองการปกครองที่เปิดกว้าง ยอมรับ แสวงหามิตรมากกว่าศัตรูเพื่อรักษาเอกภาพความปลอดภัยของเส้นทางเหล่านี้ ส่งผลให้คนจีน คนเอเชียกลาง คนเปอร์เซีย คนอินเดีย ชาวเผ่าต่างๆ และจากที่อื่นๆ ต่างชาติ ต่างภาษา ต่างศาสนา สามารถอยู่ร่วมกันได้ในในอาณาจักรถังในเมืองฉางอาน เมืองลั่วหยาง รวมถึงเมืองอื่นๆ ภายใต้ความเสรีในอาณาจักรนั้นเผื่อแผ่ไปถึงรากฐานวัฒนธรรมหยูด้วยเช่นกัน ทำให้สตรีจีนมีชีวิตที่มีอิสระขึ้นสามารถประดิษฐ์คิดค้นและพัฒนาความสวยความงามเพื่อตัวเอง และเผื่อแผ่อารยธรรมสู่อาณาจักรอื่นๆด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กำจร สุนพงษ์ศรี. **ประวัติศาสตร์ศิลปะจีน.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ดวงธิดา ราเมศวร์. **จีน อารยธรรมยิ่งใหญ่แต่โบราณแห่งตะวันออก**. กรุงเทพฯ: แพรธรรม, 2553.

ทวีป วรดิลก. **ประวัติศาสตร์จีน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2538.

ปริวัฒน์ จันทร. **เส้นทางสายแพรไหมในซินเจียง**. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2552.

รักษ์ ธรรมิสรา. **เส้นทางสายไหม**. กรุงเทพฯ: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์, 2545.

เลียง เสถียรสุต. **ประวัติวัฒนธรรมจีน**. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก, 2544.

อดุลย์ รัตนมั่นเกษม. **เรื่องเพศในวัฒนธรรมจีน 4,000 ปี**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2548.

แฮนเซน วาเลอรี. นงนุช สิงหเดชะ (แปล). **พลิกประวัติศาสตร์ เส้นทางสายไหม**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.

มาลินี คัมภีรญาณนนท์. “แลหลังภาพชีวิตชาวจีนจาก "หมิงฉี้"”. **ดำรงวิชาการ** 3, 2 (2546) : 75-107.

วีระจักร์ สุเอียนทรเมธี และคณะ. “เครื่องเคลือบ “ถังสามสี””. **ศิลปกรรมสาร** 1, 9 (2557) : 110-128.

ภาษาอังกฤษ

_____. A brief history of Chinese and Japanese civilizations. Australia: Cengage Learning, 2013.

BuYun Chen, **Dressing for the Times: Fashion in Tang Dynasty China (618-907)**, Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Graduate School of Arts and Sciences COLUMBIA UNIVERSITY, 2013.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์

Gao, Chunming. **Chinese dress & adornment through the ages**. China: CYPI, 2010.

Hua, Mei. **Chinese clothing**. China: China Intercontinental Press, 2004.

Steele, Valerie. **China chic: East meets West**. New Haven: Yale University Press, 1999.

Tucker, Jonathan. **The silk road: art and history**. London: Philip Wilson Publishers, 2003.

Zhou, Xun. **5000 years of Chinese costumes**. Hong Kong: China Books, 1988.

แหล่งอ้างอิงออนไลน์

_____. เครื่องแต่งกายสมัยสุย ถัง และสมัยห้าราชวงศ์. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://th.rivermk.com/mgh1003/ a811. htmlhttps://zhanglipan.wordpress.com.

_____. เครื่องเคลือบ “ถังซานฉ่าย” สีสันสดใสสมัยราชวงศ์ถัง. เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2558, เข้าถึงได้จาก http://th.Rivermk.com/mgh1003/a811.html.

_____. **Temple Hair Styles of the Sui and Tang Dynasties.** เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://traditions.cultural-china.com/en/15T2241T5956.html.

_____. Women of Imperial China. เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://jeannedepompadour.blogspot.co.uk/2012/08/.

6%E4%BB%A3%E6%9C%8D%E9%A5%B0%E5%9B%BE%E9%89%B4.pdf?dl=0.

BBC. **World History: Tang tomb figures**. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.bbc.co.uk/schools/ primaryhistory/worldhistory/tang_tomb_figures.

Buddhachannel Eng. **Zhou Fang**. เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.buddhachannel.tv/portail/spip.php?.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ฝ่ายวิจัยสิทธิ์

Huang Linna. **Mural in Li shou' tomb of Tang Dynasty.** เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก http://english. .net/fortnightselection/node_3733.htm

npm.gov.tw. **Tangsancai**. เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.npm.gov.tw/exh96/orientation/en_b4_5.html.

of_chinese_history_do_chinese_most_admire.html.

Quora Contributor. **What Period of History Do Chinese People Most Admire?.** เข้าถึงเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2559 เข้าถึงได้จากhttp://www.slate.com/blogs/quora/2015/01/14/what_period_

Sailko. **Tang dynasty tomb figures of Liu Tingxun**. เข้าถึงเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Tomb_figures_of_Liu_Tingxun#/media/File:Dinastia_tang,_gruppo_di_figure_in_porcellana_sancai,_dalla_rpovincia_Henan,_inizio_dell%27VIII_sec_05_re_celesti_01.JPG.

Sergey A. Yatsenko. **Early Turks: Male Costume in the Chinese Art Second half of the 6th – first half of the 8th cc. (Images of 'Others')**. เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.transoxiana.org/14/yatsenko_turk_ costume_ Chinese _art.html.

Sergey A. Yatsenko. **The Late Sogdian Costume (the 5th - 8th cc. AD).** เข้าถึงเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.transoxiana.org/Eran/Articles/yatsenko.html.

Zang Yingchun. **Traditional Costumes and Ornaments.** เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2559. เข้าถึงได้จาก https://www.dropbox.com/s/0btsfdk8rgj3s9g/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E5%8E%8.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ลิขสิทธิ์